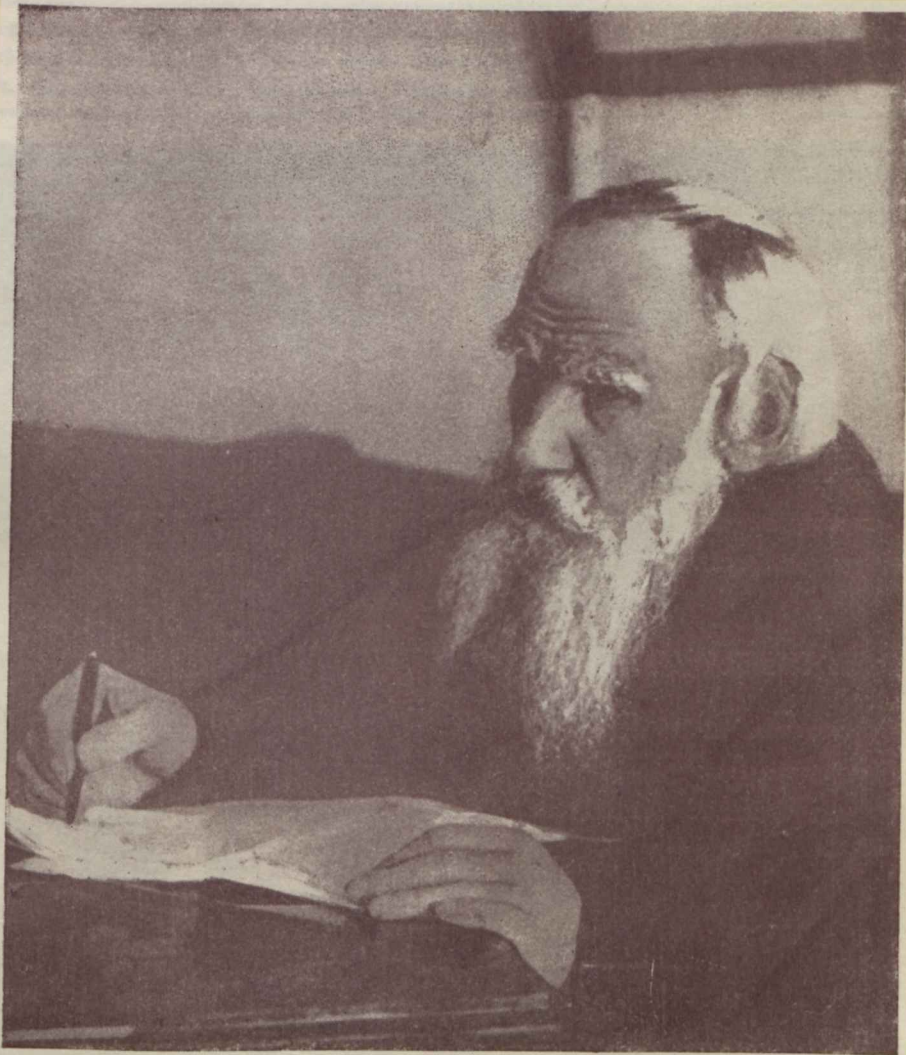

HIND 25 SENTI

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

KOLMAS AASTAKÄIK

NR. 9

SEPTEMBER

1928

S I S U :

L. Tolstoi — Kui palju vajab inimene maad. — Eesti keele M. Laarman. — Kunsti sügisnäituselt. — A. Svan — Olli elukool. Eesti keele M. Nurmik. — Sven Hedin — Uue maailma avastuslugu. Eesti keele H. Valma. — Leo Tolstoi. — Loodusesõbra nurk. — Male. Kabe.

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

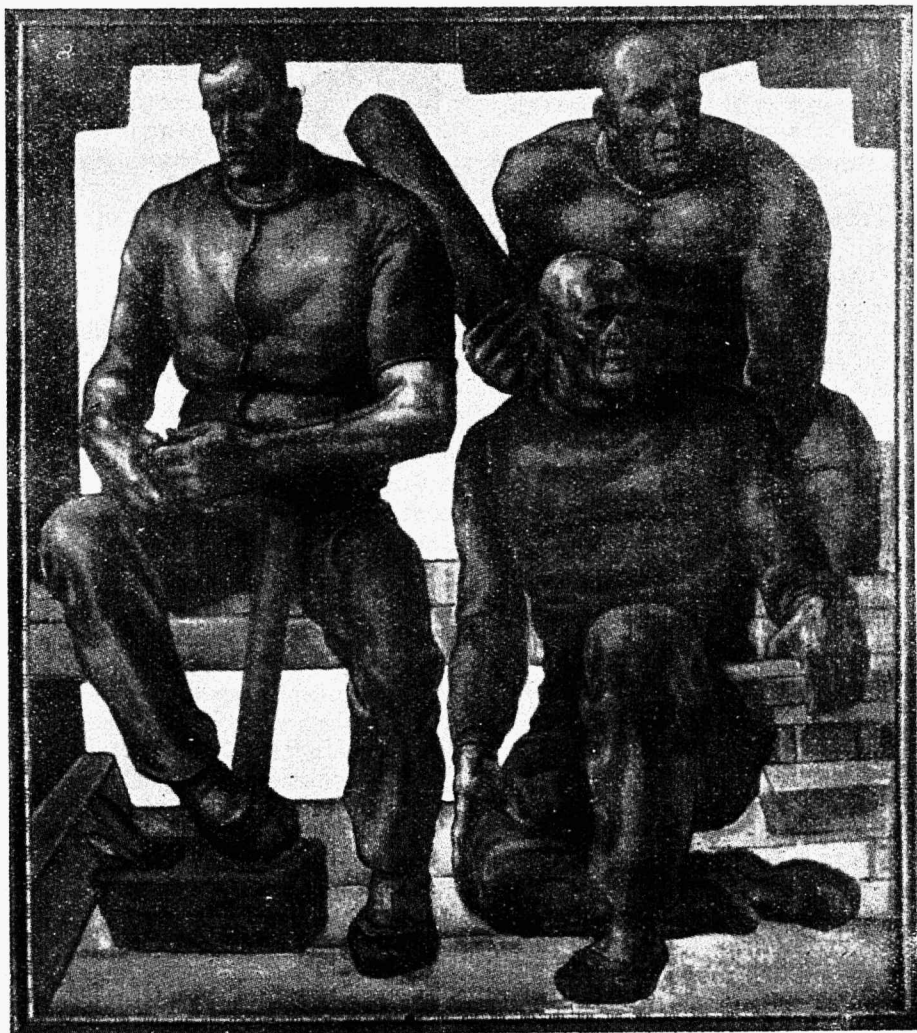
KOLMAS AASTAKÄIK

Nr. 9

SEPTEMBER

1928

Toimetuse juhatajad: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson. :: Vastutav toimetaja: E. Martinson. :: Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. :: Toimetuse ja talituse: Tallinn, Rataskaevu 22. Tel. 14-63. Toimetuse kõnetunnid esmaspäeval k. 12—1.

Joh. Greenberg

Kolm töömeest

Kui palju vajab inimene maad.

L. Tolstoi. Eesti keele M. Laarman.

1.

õitis linnast vanem õde maale nooremat külastama. Vanem õde oli kaupmehe naiseks linnas, nocrem oli abielus külamehega. Joovad õed teed ja ajavad

juttu. Hakkas vanem õde kelkima ja kiitma oma linna elu: kuidas ta linnas lähedasti ja puhtasti elab ja käib, kuidas lapsi ehib, kuidas hästi sööb ja joo, kuidas käib lõbustusil ja teatris.

Haavus sest noorem õde, hakkas laitma kupmehe elu ja ülistama talupoja oma.

— Ei vaheta ma, ütles ta, oma elu sinu oma vastu. Olgugi, et elame hallilt, aga karta pole kedagi. Teie elate puhtamalt aga kauplete kas palju või jääte hoopis hätta. Ütleb vanasõnagi, et kahi on kasu vend. Juhtub ka nii, et täna oled rikas, aga homme tänaval. Meie talupojaelu on kindlam: rikkaks ei saa, aga söönd oleme.

Vastas vanem õde: mis söönd oled, see on koos sigadega ja vasikatega! Ei ehet ega elu! Kuidas su mees ka ei töötaks, kuidas sõnnikus elate, nõnda suretegi ja lastegi lugu on sama.

— Mis sest, — vastas noorem õde — meie elu on säärane. Aga selle eest pole meil kedagi kummardada ega karta. Teie aga linnas elate alalises kiusatusis. Täna hästi, aga homme lööb vanatige sekka — meelitab su mehe kas mängima kaarte, jooma viina või käima mõne kaunitare järele. Ja hukub kõik. Eks ole?

Kuulatas peremees Pahhom ahjul ise naiste latramist. „Eks ole, — mõtleb endamisi — kõik tõsi. Meie mees pöörab maast-madalast maa-emakese pinda ja rumalused ei tule pähe. Ainuke mure on, et maad vähe! Oleks maad tahtmist mööda, ei me siis kardaks kedagi, ei kuradit ennastki!“

Lõpetasid naised teejoomise, latra-

sid veel ehteist ja riideist, koristasid nõud ja heitsid magama.

Kurat aga istus ahju taga ja kuulis kõik. Rõõmustus sest, et talunaine mehe viis uhkustamiseni: kiitleb, et kui oleks maad, ei saaks kuratki võimust.

„Hüva, mõtleb kurat, veame kooku; annan sulle palju maad. Aga maaga su päringi.

2.

ülameeste kõrval elas mõisaproua. Oli tal maad tiinu sadakakskümmend. Ja elas külameestega enne rahus ega teind liiga. Siis aga tuli talle väljateenind soldat opmanniks ja

see hakkas külamehi kurnama trahvidega. Kuidas Pahhom ka ei valvand, aga kord hobune jookseb kaera, kord lehm poeb aeda, kord vasikad heinamaale, — iga eest trahv.

Maksab Pahhom, söimab ja peksab koduseid. Palju pahandust tuli, sest opmannist suve kestes Pahhomile. Rõõmustas päris, kui kari jäi koju — olgugi toidust kahju, aga pole midagi karta.

Talvel hakkas käima kuuldus, et mõisaproua müüb maa ja ostjaks mees kustki kaugelt. Kuulsid külamehed ja jahmusid. „Noh, mõtlevad, võtab maa ja hullemini pagusest võtab viimse meilt trahvidega. Meie aga siin ümber ringi, meie selle maata ei saa elada.“ Tulid külamehed proua juure palvega, et ärgu müügu muile, andku neile. Töötasid maksa rohkemgi. Proua jäi nõusse. Hakkasid külamehed sobitama ühist ostu; kogunesid korda paar koosolekulegi, aga ei sobind lepe. Nagu tige kiusas, kuidagi ei saand ühte nõusse. Ja otsustasid siis osta igaüks omale kui palju keegi jaksab. Ka sellega oli proua nõus. Pahhom kuulis, et naaber oli proualt ostnud kakskümmend tiinu ja

tal jäetud pool osturaha võlgu. Kades-
tas Pahhom: „ostavad maa kõik ära,
— arutas ta — ja mulle ei jää midagi.“
Hakkas naisega pidama nõu.

— Kõik ostavad, — rääkis ta —
vaja meilgi osta kümmekond tiinu. Ei
saa muidu elada, opmann tapab trah-
videga.

Arutasid, kuidas osta. Oli neil kogu-
tud sada rubla, müüsid varsa, poole
mesilasi, poja panid sulaseks, kälime-
helt laenas ja sai poole raha kokku.

Kogus Pahhom raha, vaatas maa
valmis — viisteist tiinu metsaga ja läks
proua juure kauplema. Kauples välja
viisteist tiinu, löid käed kokku ja mak-
sis käsiaha. Sõitsid linna, kinnitasid
ostukirjad, maksis poole raha ja teise
poole kohustus maksuma kahe aasta
jooksul.

Ja nüüd Pahhom oli ise peremees.
Võttis seemet võlgu, külvas ostetud
maale. Lõikus õnnestus. Ühe aastaga
maksis võla prouale ja kälimehele. Pah-
hom nüüd oli mõisnik: oma maad kün-
dis ja külvas, oma maalapilt niitis hei-
na, raius teibaid ja söötis karja. Läheb
Pahhom oma päris kohal kas kündma
või oraseid ja heinamaid vaatama —
ei jõua küllalt rõõmutseada. Ja näib tal-
le, et heingi siin kasvab hoopis teine
ja lilledki on sootumaks kaunimad. Oli,
et enne sõitis siit mööda — maa nagu
maa, nüüd aga paistis too maa hoopis
erilisena.

3.

lab Pahhom nõnda ja
rõõmutseb. Kõik
oleks olnud hää, aga
külamehed hakkasid
Pahhomi vilja ja
heinamaid söötma.
Küll palus viisa-
kasti, aga ei mõ-

jund: kord karjased lasevad karjad
heinamaale, kord hobused öitselt tule-
vad vilja. Ajas Pahhom need koju ja
ikka andestas ega läind kohtusse, siis
aga tüütus ja hakkas kaebama valla-
kohtusse. Teadis küll, et kitsusest, et
mehed seda ei tee meelega, aga mõtles:
„ei või jätta, nõnda hävitavad kõik.
Vaja õpetada.“

Õpetas kohtuga nõnda korra, õpe-
tas teisegi, trahviti üht, trahviti teist.
Hakkasid naabrid Pahhomi päale veda-
ma vimma, hakkasid juba meelega
söötma. Keegi hiilis öösi metsasallu ja
lõikas tosina lõhmuseid niinteks maha.
Sõitis Pahhom metsa mööda ja — va-
lendab korraga. Sõitis juure — koori-
tud puukesed valendavad maas ja kän-
nud tolgendavad. Oleks veel põösast
äärmsised lõigand ja ühe jätnud, aga
nüüd tignas oli teind puhta töö. Vihast-
us Pahhom. „Ah, mõtles, kui saaks
teada, kes tegi, küll ma talle näitak-
sin. Mõtles, mõtles, et kes, ja arvas,
„et ega keegi muu kui Sjomka.“ Läks
Sjomka juure otsima, ei leidnud mida-
gi, söimlema vaid läksid. Ja veel kind-
lamini arvas Pahhom Semjoni tegijaks.
Andis kaebuse. Kutsuti kohtusse. Aru-
tati ja mõisteti mees õigeaks: — tõen-
dusi pole. Veel enam vihastus Pahhom,
vallavanema ja kohtunikkudega läks
tüllu. „Teie,“ ütles ta, „hoiate varaste
poole. Kui ise elaks õigust mööda, siis
ei annaks varastele õigust.“ Läks Pah-
hom tülli kohtunikkude ja naabritega.
Hakkasid teda ähvardama punase ku-
kega. Ja Pahhomil nüüd maad oligi
enam, aga maailmas elada oli kitsam.

Ja hakkas sel ajal käima kuuldus,
et rahvas rändab uutesse paikadesse.
Pahhom mõtleb: „Mul poleks oma maa
juurest vaja minna kuhugi, aga kui
keegi meie omist läheks, jääks siin
avaramaks. Võtaksin nende maa oma-
le, oleks parem elada. Nüüd igavene
kitsik.“

Istub kord Pahhom kodus, kui kää-
nab sisse võõras mees. Lasti külamees
ööbima, anti süüa, aeti juttu — kust
õige jumal toob? Räägib mees, et tuleb
altpoolt, Volga tagant, olnud säääl töö.
Sõna-sõnast jutustab mees, kuidas
rahvas sinna asub elama. Räägib: asu-
sid sinna meiepoolsed, kirjutasid kü-
lakorda, anti neile igale kümme tiinu
hinge kohta. Aga maa niisugune, —
jutustab — et külvad rukki, õlg —
hobust pole näha, ja tihe — viis peo-
täit — vihk. Üks külamees kõneleb
edesi — tuli päris paljana, aga nüüd
tal on kuus hobust ja kaks lehma.

Süttis Pahhomi süda. Mõtleb: „mis

siin kitsikus viirelda, kui võib elada hästi. Müün siin maa ja maja. Sääl säen end selle rahaga korralikult jalule. Siin aga — igavene häda. Ainult ise vaja vaadata järele.

Võttis suvel kätte ja läks. Samarani sõitis piki Volgat alla aurikul, siis läks jala versta nelisada. Jõudis kohale. Kõik õige. Külamehed elavad avarasti, igal kümme tiinu hinge kohta ja külakonda võtavad meeled. Ja kui on raha, siis osta pääle hingemaa päriks kui palju soovid — kolm rubla kõige parem maa. Osta võib kui palju tahad!

Kuulas Pahhom kõik järele, pööris sügiseks tagasi koju ja hakkas lõpetama majapidamist. Müüs kasuga maa, müüs majad, müüs kogu karja, külakonnast kirjutas end välja, ootas kevadeni ja sõitis perega uusile asumaille.

4.

Pahhom jõudis perega uusile asumaille, kirjutas end suure külakonda. Jootis vanemaid, ajas kirjad kõik korda. Võeti Pahhom vastu, anti talle viie inimese

jaaks hingemaa viiskümmend tiinu pääle karjamaa. Asus Pahhom elama, ostis karja. Ainult hingemaa oli endisega võrreldes kolmekordselt. Ja viljakas maa. Elu oli endisest kümme korda parem. Põllumaad ja loomatoitu küllalt. Karja pea kui palju tahad.

Kui Pahhom alguses askeldas ja elama säadis, näis kõik häa, kui aga elujärg joendus, näis siingi kitsas. Esimesel aastal Pahhom külvas hingemaa le nisu, — kasvas hästi. Tahtis jälle külva, aga hingemaa vähe. Ja olev maa ei kõlba. Nisu sääl külveti puhand kovõljimaale*). Külvetakse ja lõigatakse aastat paar ja siis jäetakse maha, kuni uuesti kattub kovõljiga. Ja säärase maa soovijaid on palju, ei jatku kõigile. Tülid alati selle maa pärast.

*) kovõlj — stepirohi.

Rikkamad tahavad ise külva, aga vaesed annavad kaupmeestele kasutada maksude eest. Pahhom tahtis rohkem külva. Sõitis teisel aastal kaupmehe juure, rentis aastaks. Külvas rohkem — vili õnnestus häa. Aga külvas kaugel: viieteistkümne versta tagant vaja vedada. Näeb, et kaupmehed-külamehed elavad taludes ja aiva rikastuvad. „Eks ole, — mõtleb Pahhom, kui ostaks ka maa päriks ja ehitaks talu. Oleks kõik koos.“ Ja hakkas Pahhom mõtlema sest, kuidas osta maad päriks.

Elas Pahhom nõnda kolm aastat, Rentis maad, külvas nisu. Aastad juhtusid hääd, nisu kasvis ja sigines hoiurahagi. Elaks mis elaks, aga Pahhomile näis igav iga aasta rentida maad ja sellega jagelda: kus häa maa on, sinna tungivad külamehed. Kui ei jõua rentida, pole millelegi külva. Kolmandal aastal rentis teisega koos küla karjamaa ja kündis juba üleski, siis aga hakkasid külamehed käima kohut ja kogu töö läks vedama vett. „Oleks oma maa, — mõtleb Pahhom, poleks kedagi kummardada ja oleks häa.“

Hakkas Pahhom kuulama, kust saaks maad osta päriks. Leidiski mehe. Sel oli viissada tiinu, mees oli jäänd pankrotti ja nüüd müüs odavasti maa. Hakkas Pahhom kaupa sobitama. Kauplesid, kauplesid, leppisid tuhande rubla pääle, pool jääb võlgu. Kaup peaaegu juba oli koos, kui Pahhomi juure pööris möödasõitev kaupmees söötma hobust. Joodi teed, aeti juttu. Jutustas kaupmees, et sõidab kaugelt baškiiride maalt. Sääl olevat ostnud baškiiridelt maad viistuhat tiinu. Ja ainult tuhande rubla eest. Pahhom hakkas küsitloma. Kaupmees jutustas: „Pääasi, — ütles — vanemaid tuleb meelitada. Vaipu ja halatte*) jagasin saja rubla eest, kasti teed ja viina neile, kes joob. Maksin kaksikümmend kopikat tiinust.“ Näitab ostulepingut. „Maa kõik, — kõneleb edesi — jõe ääres ja stepp kovõljiline.“ Küsiteli Pahhom veel kõik kuidas ja mis. „Maad sääal, — kõneleb kaupmees, — nii palju, et aastaga ei käi ümber: kõik baškiiride oma. Ja

*) Halatt — lai hommikumaa mantel.

A. Johani

Söömaaeg

rahvas rumal nagu oinad. Võib võtta peaaegu muidu. — „Noh, — mõtleb Pahhom, — mis jaoks ostan siin viisada tiinu tuhande rubla eest ja veel võlagi võtan kaela. Aga sääal saan tuhande rubla eest jumal teab kui palju!“

5.

uris Pahhom kõik järele kuidas sõita ja vaevalt sai kaupmehe saata minema, kui hakkas ise valmistuma teele. Maja jättis naise hoolde, ise sõitis sulasega.

Sõitsid linna, ostsid kasti teed, kingitusi, viina — kõik nagu oli õpetand kaupmees. Sõitsid sõitsid viisada versta. Seitsmendal päeval jõudsid baškiiride laagrisse. Kõik nõnda nagu kaupmees kõnelnud. Elavad kõik stepis jõe ääres viltkummidega kibitkades *) Ise ei künna ega söö leiba. Kari ja hobused käivad salguti stepis. Var-

sad köidetud kibitkade külge ja paar korda päevas aetakse märad kokku. Märapiima lüpetakse ja tehakse sellest kumõssi **). Eided liigutavad kumõssi ja teevad sest juustu aga meestel pole muud kui joovad teed ja kumõssi, söövad lambaliha ja mängivad vilepilli. Siledad kõik ja rõõmsad, kogu suve pidutsevad. Rahvas harimatu, vene keelt ei oska, aga sõbralik.

Vaevalt nägid Pahhomi, kui tulid kibitkadest baškiirid ja asusid külalise ümber. Leidus tõlk. ütles Pahhom talle, et tulnud maa pärast. Rõõmustusid baškiirid, võtsid Pahhomi vahele, viisid ilusasse kibitkasse, asetasiid vaibale, panid sulgpatju alla, asetasiid ise ümber ja hakkasiid kostitama tee ja kumõssiga. Tapeti lammas ja söödeti lambalihaga. Tõi Pahhom oma vankrist kingitused ja hakkas jagama baškiiridele. Jagas igale kingitusi ja teed. Rõõmustasiid baškiirid. Lobisesid, lobisesid isekeskis ja siis käkisiid tõlgil kõnelda.

*) Kibitka — vanker.

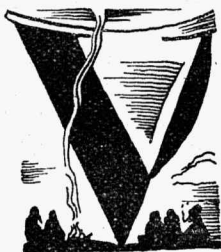
**.) Kumõss — piimast valmistatav stepielanikkude jook.

— Kästakse sulle ütelda, — lausus tõlk, — et nad on hakand sind armastama ja et meie komme on külalisele igati tulla vastu ja kingituste eest anda vastukinke. Oled meile kinkind, nüüd ütles mis meeldib meie varandusest sulle, et saaksime tasuda?

— Kõige enam, — kõneleb Pahhom, — meeldib mulle siin maa. Meil on maast puudus. Teil on teda küllalt ja maa on häa. Pole näindki enne niisugust.

Kõneles tõlk selle edesi. Vaidlesid, vaidlesid baškiirid. Ei saa midagi aru Pahhom nende kõnest, aga näeb — rõõmsad, kisavad midagi, naeravad. Jäid siis vait, vaatasid Pahhomile ja tõlk kõneleb: „Kästakse ütelda, et sinu kingituste eest nad on valmis andma maad kui palju soovid. Näita ainult käega, kust soovid — kõik saad omale.“

Kõnelesid baškiirid veel ja hakkasid millestki vaidlema. Küsis Pahhom, millest vaieldakse. Tõlk ütles: „Ühed ütlevad, et maa asjus on vaja küsida pääliku nõusolekut, ilma ei saa. Teised ütlevad, et on võimalik tematagi.

6.

aidlevad veel baškiirid, kui äkki tuleb mees rebasnahkses mütsis. Jäid kõik vait ja tõusid püsti. Tõlk ütles: „See ongi päalik ise. Pahhom otsis ko-

he parima halati ja viis naela teed päälikule. Päalik võttis vastu ja istus parimale kohale. Ja kohe baškiirid hakkasid talle midagi seletama. Kuulas, kuulas päalik, noogutas pääd vaikimise märgiks ja hakkas Pahhomile kõnelema vene keeli.

— Mis siis, ütles, võib. Võta, kust meeldib. Maad küllalt.“

„Kuidas võtta, kui palju tahan, — mõtles Pahhom. — Vaja ju kuidagi kinnitada. Nüüd üteldakse küll — sinu, aga pärast võetakse ära.“

— Täna teid, ütles siis. Maad teil palju, ma vajan natukese. Kui aga vaid

teaksin, missugune saab mulle. Ikka kuidagi vaja mõõta ja mulle kinnitada. Jumal teab elu ja surma. Teie, hääd inimesed annate, aga lapsed võtavad tagasi.

— Õigus küll, ütles päalik, — kinnitada võib.

Hakkas jälle Pahhom: „Ma, näe, kuulsin, et käis teil siin kaupmees. Olite talle annud maad ja ostukirjad. Mulle oleks vaja samuti.

Kõigist sai päalik aru.

— Kõik võib, ütles siis. Meil on kirjutaja ja sõidame linna ja paneme pitsatid alla.

— Aga mis hind on? — küsis Pahhom.

— Hind meil on üks: tuhat rubla päev.

Ei mõistnud Pahhom. — Mis mõõt see on — päev? Mitu tiinu see on?

— Meie seda, — vastatakse, — ei oskagi arvata. Aga müüme ainult päeva viisi. Kui palju päeva kestes jõuad ümber käia, see on sinu. Aga päev maksab tuhat rubla.

Imestas Pahhom. — Aga päevaga, — ütles, — võib ju palju ümber mõõta.

Päalik naeratas. — Kõik sinu! — Ainult üks tingimus: kui õhtuks ei tule tagasi samasse kohta kust algasid, siis su raha on kadund.

— Aga kuidaviisi, küsis Pahhom, saan märkida läbikäidud piirid?

— Meie asume sinna kus soovid ja seisame sääl. Sina aga käi ringi. Võta labidas kaasa ja kaeva nurgakohtadele augud ja pane märgid. Pärast tõmbame auke mõõda vao. Tee ring missugune tahad, ainult õhtuks tule lähtekohta tagasi. Mis haarad ümber — kõik sinu.

Rõõmustus Pahhom. Otsustati vara hakata pihta. Kõneldi veel, joodi kummõssi, söödi lambaliha, joodi teed; hakkas tulema öö. Pandi Pahhom magama sulgpadjule ja baškiirid läksid laiali. Lubati aovalgel tõusta ja enne päikese tõusu sõita kohale.

A. Jansen

Narva vaade

7.

eitis Pahhom sulgpadjule ega saand magada, kogu aja mõtles maast. „Haaran, — mõtles ta, õige suure lara-ka. Versta viiskümmend käin päeva

jooksul. Päev nüüd pikk nagu aasta. Viieskümnes versta on juba seda maad! Mis halvem, selle müin ära või rendin külamehile, mis meeldivam, sellele asun ise. Paar paari härgi ostan, paar töömeest võtan juure. Oma pool-sada tiinu teen põlluks, muule lasen karja.“

Kogu öö Pahhom ei uinund. Alles vastu hommikut tukastus. Ja nägi kohe und. Nägi, et lamab ses samas kibitkas ja väljas nagu irvitaks keegi. Ja nagu oleks tahtnud näha, kes irvitab, tõusis üles, läks välja ja näeb — istub sama baškiiripäalik kibitka ees, hoiab kätega kõhtu ja naerab midagi. Astus Pahhom ligi ja küsis: „mida sa naerad?“ Ja näeb, et see ei olegi baškiiripäalik, vaid too kaupmees, kes käis neil hobust söötmas ja maast jutustamas. Ja vaevalt küsis kaupmehelt: „kas oled juba kaua siin?“ — ja ei olegi enam kaupmees, vaid samane külamees, kes kunagi tema juures ööbis. Ja edesi Pahhom näeb, et ei olegi küla-

mees, vaid kurat ise sarvedega ja kapjadega. Istub ja müristab naerda, aga ta ees lamab paljasjalgne inimene sargiväel. Vaatas Pahhom terasemalt, et kes see on? Ja näeb, et on surnu ja et see on — tema ise. Kohkus Pahhom sest ja — ärkas. Ärkas ja mõtles, et mida kõik unes ei näe! Vaatas ringi ja nägi avausest, et juba nagu koidab. — „Vaja rahvas äratada ja minna,“ — mõtles siis. Tõusiski Pahhom üles, äratas töömehe, käskis rakendada hobuse ja läks äratama baškiire. Tõusid baškiirid, kogusid kõik kokku ja päälilik tuli. Hakkasid baškiirid jooma jälle kumõssi, tahtsid Pahhomi võõrustada teega, aga see ei hakanud ootama. „Kui sõita, siis sõita, — ütles ta, — on juba aeg.“

8.

ulid baškiirid, istusid kes hobusele, kes vankrisse, sõitsid. Aga Pahhom sõitis sulasega oma vankris, kaasas labidas. Jõudsid steppi päike hakkas

tõusma. Sõitsid kingule, baškiiri keeli — šihhanile. Tulid vankreilt maha, ronisid hobuseilt, kogusid salka. Päälilik ligines Pahhomile ja näitas käega. — Näe, ütles ta, — kõik on meie, mis silm näeb. Võta mis tahad.

Särahtusid Pahhomi silmad: maa kaetud kovõljiga, sile nagu laud, must nagu turvas, aga nõokohtades mitmesuguseid rohte rinnuni.

Päälilik võttis pääst rebasenahkse kübara ja pani maha.

— Näe, siin, — ütles, — on märk. Mine siit ja tule siia.

Kõik ümberkäidu on sinu.

Võttis Pahhom raha välja, pani kübarasse, tõmbas pääliskuu seljast, tõmbas vöö kõvasti ümber, pistis leivapambu põue, köitis veenõu vööle, tõmbas saapasääred üles, võttis sulaselt labida ja tahtis minna. Mõtles, mõtles, et kuhu — igal pool hää. Arvas siis: üks ta puha — lähen vastu päikest. Asus näoga vastu tõusu ja ootas päi-

keseserva. Mõtles, et ega ma aega ei raiska. Jahedaga on parem minna. Ja vaevalt pistis päike serva välja, kui Pahhom viskas labida õlale ja läks steppi.

Sammus Pahhom — ei aegamisi ega ruttu. Läks versta, jäi seisma, kaevas augu ja pani nähtava märgi. Läks edesi. Sirutus ja hakkas lisama sammu. Läks veel tüki, kaevas teise augu.

Siis vaatas Pahhom tagasi. Selgesti paistis päikeses šihhan, rahvas seisis ja vankrirataste rehvid läikisid. Arvas Pahhom versta viis juba käiduks. Hakkas kuum, võttis kuue seljast, viskas õlale, läks edesi. Hakkas päris palav. Vaatas päikest — juba hommikueelne aeg.

„Üks kääne möödas, mõtles Pahhom. Aga neid päevas neli, vaja võtta veel. Oli käia kerge. Mõtles: lähen veel verstakest viis, siis hakkam käänta vasakule. Maa liiga hää, kahju jätta. Mis edesi, seda parem.“ Läks veel õkva. Vaatas tagasi — šihhan vaevalt veel näha, inimesed mustavad nagu sipelgad ja miski läigib vaevalt.

„Noh, — mõtles Pahhom, — siia külge olen küllalt tulnud, vaja pöörduda teisale. Ja janune olen ka — vaja juua.“ Jäi seisma, kaevis augu, pani märgid. Võttis veenõu puusalt, jõi ja pööris järsku vasakule. Läks, läks, tuli kõrge hein ja hakkas kangesti kuum.

Hakkas väsimata Pahhom. Vaatas päikest, nägi, et kesklõuna. „Noh, mõtles siis, — vaja puhata.“ Peatus Pahhom ja istus. Sõi leiba ja rüüpas vett, maha aga ei heitnud. Arvas: heidad maha, jääd magama. Istus vähekese ja sammus edesi. Esiteks sammus kergeti. Söömisest sigis jõudu. Aga liig kuum oli ja nagu unele kiskus. Aga ikka astus Pahhom ja mõtles: vaeva viivake, elu terve eatäis.

Sedagi külge mööda oli küllalt käind, tahtis juba käänta vasakule, aga näe — tuli niiske nõgu, kahju oli jätta. Arvas endamisi, et hää linamaa. Jälle astus õkva. Läks nõokohast mööda, kaevis augu, käänis teise nurga. Vaatas Pahhom šihhani poole:

kuumusest õhk udutses ja läbi hämu olid inimesed šihhanil vaevalt nähtavad. „Noh, — arvas Pahhom, — pikad võtsin küljed, see vaja teha lühem.“ Käis kolmat külge, lisas sammu. Vaatas päikest, see juba hakkas laskuma, kolmat külge aga käidud vaevalt paar versta. Ja lõpuni oma viisteistkümmend veel käia. „Ei lähe, — arvas Pahhom, — tulgugi tükk kõver, aga vaja minna otse. Ei maksa võtta liiga. Maad juba nõndagi küllalt.“ Kaevis Pahhom ruttu augu ja siirdus otse šihhanile.

9.

üks Pahhom otse šihhani poole ja hakkas aina raskem. Oli higine, paljad jalad olid sõtkunud lõhki ja ära peksetud ja käisid viltu. Tahaks pu-

hata, aga ei tohi — ei jõua pärale loojaminekuks. Päike ei oota, aina laskub ja laskub. „Ah, — kurtis Pahhom, — viimaks eksisin, võtsin ehk palju? Viimaks ei jõua?“ Vaatab eetsi šihhanile, vaatab päikesele: käia veel palju, aga päike juba madalal.

Käib nõnda Pahhom, raske minna, aga ikka lisab ja lisab sammu. Läks, läks — ikka veel kaugel. Hakkas sörkima jooksu. Viskas maha kuue, saapad, veenõu, viskas mütsi, ainult labidat ei visand. „Ah, — hädaldas ise, — liiga ahnitsesin, hävitasin kõik, ei jõua loojanguks.“ Ja hirm võttis hinge kinni veel hullemini. Jookseb Pahhom, särk ja püksid kleepuvad higist keha külge, suu kuivab. Rinnas kohiseb nagu sepalõõts, süda peksab haamrina, jalad nagu polegi enam omad — kipuvad murduma kokku. Õudne hakkas Pahhomil: kartis surra pingutusest.

Surra kardab, aga seisma jääda ei

saa. „Nii palju juba olen jooksnud läbi, kui nüüd jätan pooleli, siis söimatakse tobuks.“ Jooksis, jooksis, jõudis juba ligidale ja kuulis, kuis baškiirid talle kilkavad ja kisavad. Nende kärast süda lõõmendus veel enam. Jookseb Pahhom viimsest jõust, päike aga ligineb juba silmapiirile ja laskub uttu, suur, punane ja verine. Ja hakkabki loojenema. Päike madalas, aga sihtki pole enam kaugel. Näeb Pahhom juba rahvastki šihhanil — vehklevad kätega, ergutavad teda. Näeb rebasenahest kübarat maas ja raha sellel. Näeb päalikut, kuis see istub maas, hoiab kätega kõhtu. Ja tuli Pahhomile meele uni. „Maad küllalt, — mõtles, — aga kas annab jumal sel elada. Oh, hävitasin enda, ei jõua pärale.“

Vaatas Pahhom päikest, juba oli maas, serv hakkas peituma maa taha. Litsus Pahhom viimsest jõust, kumardus ette, vaevalt jõuavad jalad jälle, et mitte kukkuda. Jõudis šihhanini, läks äkki pimedaks. Vaatab ringi — päike loojas. Kohkus hirmsasti. „Otsas mu vaev.“ Tahtis juba peatuda, aga kuuleb baškiiride kilkamist ja taipab, et all temal küll päike loojas aga ülal veel paistab. Kogus viimse jõu — jooksis šihhanile. Siin oli veel valge. Jookseb Pahhom üles, näeb — müts. Mütsi ees istub päalik, müristab naeru, hoiab kätega kõhtu. Tuli Pahhomile meele uni, jalad nõrkesid, kukkus ettepoole, käed ulatusid mütsini.

— Ai, tubli poiss! — hüüatas päalik. Palju said maad!

Jooksis Pahhomi sulane ligi, tahtis ta tõsta üles, aga Pahhomil jookseb veri suust ja lamab surnuna.

Laksutasid baškiirid keelt ja kahjatsesid.

Sulane võttis labida ja kaevis Pahhomile haua. Just nii pika, kui palju oli pääst jaluni — kolm arssinat — ja ajas mulla pääle.

(1886. a.)

F. Kask

Külamees

I. Raudsepp

Rusivana

Kunstnäituselt.

Eesti kunstielu muutub aasta-aastalt ikka hoogsemaks ja tihedamaks. Paarikümne aasta eest korraldati arglikult esimesed eesti kunstinäitused, nüüd on neid aasta kestes sagedasti kümnekond.

Parima ülevaate eesti tänapäeva kunstiloomingust pakuvad iga-aastased sügisesed näitused. Pea iga aasta siiaaani korraldasid mitmed kunstorganisatsioonid oma näitused igaüks eraldi. Tänavu olid kolm organisatsiooni ühinenud üheks näituseks Tallinnas.

Toome selt näituselt mõningad pildid ja seletavad read noorile kunstisõbrule.

Eesti kunstnikkond on praegu rühmitund nelja kunstikoondisse. Vanim neist on kunstühing „Pallas“ Tartus, kes läind aastal võis pühitseda oma kümneaastast juubelit. „Pallasesse“ on koondund päämiselt Tartu kunstnikud, kellede seas rida üldiselt tuntud nimekaid meistreid. „Pallas“ peab ka ülal samanimelist kunstikooli, kust siiaaani tõusnud mitmed lootustandvad noored kunstnikud.

Järgmine ja suurim kunstikoondis on Eesti kujutavate Kunstnikkude Keskühing Tallinnas.

Kolmandaks oleks Eesti Kunstnikkude Liit ja viimaks Eesti Kunstnikkude Rühm.

Käesolevaks sügisnäituseks olid ühinenud kõik ühingud pääle E. Kunstnikkude Liidu, kes korraldas oma näituse.

Selleaastasel sügisnäitusel oli üllatav näha, kui palju ja häid noori jõude on viimaseil aastail ilmund kunstnikkonna ridadesse.

Vanemate ja tuntud nimede, nagu K. ja P. Burman'id, P. Aren, A. Jansen, J. Koort, R. Nyman, A. Starkopf, esinevad A. Akberg, A. Johan, F. Johansen, F. Kask, A. Kesner, A. Laigo, E. Leps, P. Liivak, K. Liiman, A. Lukats, K. Luts, N. Ney, A. Mihkelson, E. Ole, H. Olvi, J. Pütsepp, A. Põllusaar, J. Raudsepp, K. Teder, O. Tehvan, A. Bergmann, E. Viiralt ja rida teisi.

„Noorusmaa“ kitsas ruum ei luba tuua näiteid kõigi nende töist, lepime siin ainult mõnede üksikute piltidega. Näituse suurimaiks töiks olid maali alal Eestis esimest korda esineva J. Greenbergi „Kolm töömeest“ ja noore Tartu skulptori Mihkelsoni „Ratsanik“. „Noorusmaa“ esimesel leheküljel leiata Greenbergi nimetatud suurejoonelise ja võimsasti komponeeritud maali.

Üheteistkümmes päätükk.

Simolin säeb uusi võrke.

Helsingi päälinnas hotellis istus kõige toredamini kaunistatud toas Harmala mõisa omanik. Ta ei olnud enam see endine veidi hooletu ja kergemeelne nooruk, millisena teda kolm-neli aastat tagasi õppisime tundma. Näole oli ilmud murekortse, silmad olid rahutud ja rüht veidi kumaras. Rahutult kõndis ta edesitagasi, tõmmates ägedasti sigarit. Aegajalt haaras ta laualoleva ajalehe, heites selle jällegi närviliselt kõrvale.

„Neetud!“ pomises ta. „Rumal olin, lastes Maleena-tädi hukutada enda sellesse õnnetusse mängu. Mis kasu on mul olnud kõigist neist vigureist ja salasepitsusist! Kaubanõuniku raha ma küll pärisin, kuid sellega ühes alalise kartuse ja rahutuse. Ja Simolini pole ka kuulda, kuigi olen talle kirjutand.“

Uksele koputati. Hotelli-teenija astus sisse.

„All on keegi mees, kes palub lasta end paruni jutule.“

„Kes see on?“

„Ta ei öelnud oma nime. Ütles tulevat Rootsist.“

„Saatke ta siia minu juure. — Simolin,“ sõnas ta poolvaljusti, kui teenija oli läind.

Silmapilk hiljemini astus kingsepp ühes Jannega tuppa. Välimuselt ta oli endisest veelgi tublisti närusem. Väikesed kissis silmad olid veel udusemad,

nina oli sinipunane ja lõuakoobas halvasti aetud.

Janne oli veidi puhtam, ta vaatas suure uudishimu ja aukartusega uhkes toas ringi.

Kaarle silmitses, otsaesine kortsus, oma närust abilist.

„Häbenege, Simolin,“ sõnas ta vihaseks, „kuidas julgete ilmuda minu ette niisuguses olekus? Kas te aru ei saa, et lasete mind seeläbi paista halvas valguses?“

Simolin laskis pää alandlikult viltu.

„Ah, armuline paruni-härra, mina olen aus mees ja mul on neli last. Kuidas arvate ausa inimese läbi tulevat nii raskeil aegadel? Peab õnne tänama, kui saab leiba endale ja perele. Riidest pole juttugi.“

„Häbenege, kas te ei saand minult oma korraliku kuuraha?“

„Sain küll, armuline härra, kuid poiss pani kõik nahka. Ta sõi kolepalju ja ahmis ikka neid kõige paremaid suutäisi, ja ta riided — — —“

„Vait! — Kus ta nüüd on?“

Simolin veeretask käes vana luitund viltkübarat ja kõhis kohmetult.

„Armuline paruni-härra, ta jooksis minema, nagu teate, ja praegu on ta vissisti Delfiini-nimelise laevaga teel Mehhiikosse.“

„Valetate! Poiss on Soomes — siin Helsingis.“

Simolin taganes paar sammu.

„Helsingis,“ kordas ta kogeldes.

„Just nii, sain talt paar päeva tagasi Helsingis tembeldatud kirja. Ette-

vaatuse pärast on ta pannud aadressiks: Nõudmiseni. Näib, nagu ei usaldaks ta hästi oma lellepoega. Õnneks adressis ta seekord kirja mulle ja mitte vanemaile, teinekord aga ta võib kirjutada juba otsekohe neile. Ja siis, tubli, aus Simolin, ei ole meie turvalisus enam pennigi väärt.“

Simolin ähkis tasa ja kratsis oma pulstind juukselakka.

„Põrgu pihta, et see poiss ei surnud siis kui —“ Ta heitis kiire pilgu Jannele ja katkestas jutu.

Kaarle märkas nüüd alles poisi, kes seniajani oli olnud isa seljataga varjul. Ta kortsutas kulmu.

„Miks olete poisi kaasa võtnud?“ küsis ta vihaselt. „Tahan kõnelda teiega nelja silma all.“

„Andeks, paruni-härra, kuid poiss on pagana arukas ja õel. Arvasin, et ta võiks abiks olla, kui siin midagi erilist vaja toimida. Aga kui härra seda soovib, võib ta lahkuda. Kasi välja, molu!“

Janne täitis vastumeelselt käsu. Koridoris, nähes selle tühja, jäi ta ukse taha seisma ja surus kõrva vastu lukuauku.

„Noh, minu tubli kingsepp,“ sõnas Kaarle, kui Janne oli väljund, „mis nüüd nõuks võtta?“

„Seda ma ei tea. Paruni-härra on tark mees ja küllap ta nõu leiab. Kuid seda pean kohe ütleva, et meie Fiina on viimasel ajal läinud nii imelikuks, nii et pean tema suhtes olema hästi ettevaatlik. Pärast seda, kui poiss esialgu oli hinge heitmas, on ta hakand kõiki nii kangesti kahtlustama, ja mina pidin vandega töötama, et ma poisi hinge ei püüa. Need naisterahvad on üldse ühed väga iseäralikud inimesed, kellest raske aru saada. Meie vanaeidel on neli oma last, aga kui Olli ära jooksis, siis hakkas teine poissi kangesti taga kurvastama, nagu oleks see olnud ta ainus laps. Nüüd ta nutab ja ulub aga ühtepuhku ja laulab jumalasõnalaulu ja kutsub mindki meelearandusele.“

Kaarle kehtas kärsitult õlgu.

„Teie perekonna-asjad mind ei huvita,“ sõnas ta kiiresti. „Nüüd on küsi-

mus selles, kuidas me sest ummikust pääseme, kuhu kõige järele otsustades peagi jõuame. Miks, taeva pärast, lasite poisi ära joosta! Nüüd ei ole meil muud teed, kui anda end kohtu kätte, või maalt põgeneda.“

„Võiks ehk olla veel mingi kolmaski abinõu,“ lausus Simolin madalal käälel.

„Ei, ei,“ sõnas Kaarle, tehes käega tõrjuva liigutuse. „Mul on juba villand kõigist neist salasepitsusist. Ei taha enam.“

„Või nii,“ ütles Simolin, „aga kuidas Kaarle-härra kehvana hakkama saab? Kaubanõuniku varandus langeb muidugi Ollile, kohe nii pea kui avalikuks tuleb, et ta alles on elus.“

„Pea hakkama teenima,“ sõnas Kaarle järsult.

Simolin näis olevat rahutu. Kui Kaarle kogu asja pääle käega lööb, peab temagi jälle hakkama hoolsamini tööle, sest kaubanõuniku rahast oli langend tänini tallegi osa. Nüüd aga läheks see saak puhtalt kaduma.

„Ei ole sel kerge asi tööd teha, kes on harjunud rikka viisil elama,“ sõnas ta.

Kaarle andis oma südames kingseppale õiguse. Raske oli tal tõepoolest hakata elama kehva mehe kombel, raske teenida endale ülalpidamist, kui oli harjunud pillavalt elama oma vanaonu varaga.

Simolin lähenes oma endisele isandale, kaabakanäos lipitsemise ilme.

„Võiksin leida sest viletsusest pääsemiseks nõu, mis oleks kasulik mõlemile pooltele.“

Kaarle naeratas pilkavalt.

„Kui leiate sellase nõu, siis olete tõepoolest võlur, minu hää Simolin, ja ma tasun teile rikkalikult.“

Simolini silmad hiilgasid ahnusest. Ta oli loomuselt laisk ja kartis tööd. Kui ta nüüd saaks Kaarle-härra enda poole võita, võiks ta teenida õige hää summakese. Pilgu aega ta nägi enda ees naise näo, milles oli hoiatav, peaaegu paluv ilme. Ta võitles hetke oma parema minaga, siis võitis ahnus.

„Kui paruni-härra usaldab oma alandlikku teenrit,“ sõnas ta lipitsevalt,

„siis ehk võiksin nõu leida. Kuid kõigepeält on vaja selgust saada poisi asukoha üle.“

„Kas võite selle teada saada?“

„Me katsume, paruni-härra, püüame teha mis võimalik, Janne ja mina.“

„Ma viibin veel mõne päeva siin. Siis lähen tagasi Harmalasse. Võite tulla mulle teatama, kui olete saand teateid. Kuid olge ettevaatlik, Simolin, ma ei soovi, et politsei mu hõlma hakkaks. Ja kui saate poisi tubli vaevata su maksimisega vaikima panna, siis ärge säästke raha.“

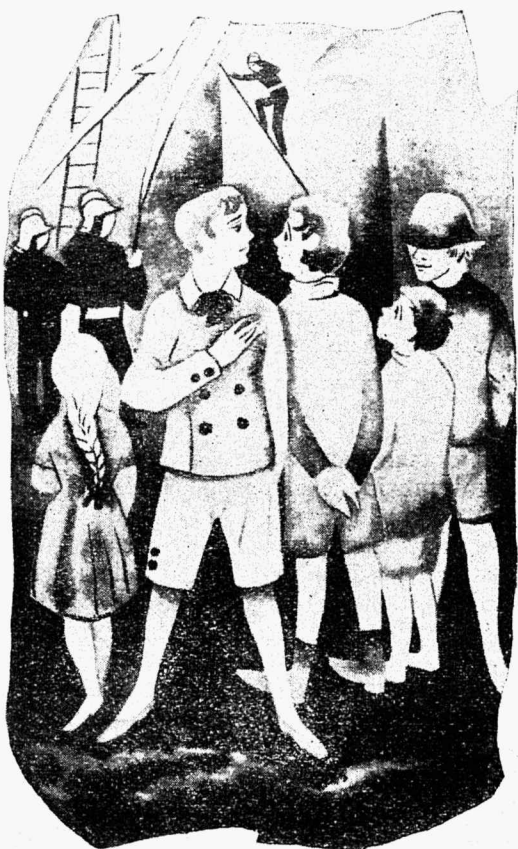
„Olge mureta, paruni-härra, ja lootke minu pääle.“

Ta lahkus toast alandlikult kummardades ja pörkas uksele Jannega kokku, kes ei jõudnud õigel ajal kõrvale pörgata.

„Ahaa, lurjus, või kuulasid,“ naeris isa. „Noh, seda parem, siis pole mul vaja sulle enam midagi seletada.“ —

Paar päeva pärast seda oli Ollil peremehe asjatoimetuste pärast linnas tegemist. Kuski Maarja tänava pool oli tulekahju, ja poiss seisatas teiste uudishimuliste hulka kustutustöid vaatlema. Äkki oli tal tundmus, et keegi peab teda silmas. Ta pöördus ja nägi kellegi keskmise kasvuga poisi, kes seis teiste hulgas, kübar tõmmatud sügavasti silmile. Poisi kogu olemus näis talle tuttav, aga kui Olli hakkas teda vaatlema, kadus ta teiste selja taha. Olli jõudis siiski vilgukeseks näha ta vistrikkudes näo ja punase juuksetuka.

„Janne!“ karjatas ta peaaegu valjusti. Ta süda hakkas tugevasti peksma, ta pidi toetuma vastu majaseina. „Ei, ei, see pole võimalik,“ pomises ta siis, „see oli keegi tema näoline.“ Kuid teda valdas niisugune hirm, et ta kiiresti pani tulekahju-paigalt minema. Kas järgis teda keegi? Sää! kondis sama poiss ta järel ägeda kiiruga. Olli kiirendas samme, põikas kõrvaltänavasse, lipsas paarist hoovist läbi ja tormas siis peaaegu joostes kodu poole. Veel korra ta vaatas tagasi. Tänu Jumalale, poissi polnud enam näha! Kodu

„nägi keskmise kasvuga poisi...“

katsus ta meelt rahustada. Küllap ta vist nägi viirastusi päisi-päeval. Kust Janne nüüd korruga siia Helsingisse sai?

Äkki turgatas talle meele hirmutav mõte. Kas vahest Kaarlest lallepoeg ei avaldanud Simolinile ta asupaiga? Külma higi tõusis ta otsaette seda mõeldes, nii kohutava pildina olid Simolin ja ta kodu sööbund ta meele. Nüüd, kus ta oli eland hääde inimeste hulgas, tundis ta endisest suuremat vastikust selle tooruse ja madaluse vastu, mis valitses kingsepa perekonnas. Kahvatuna ja vaikivana saabus ta koju ja istus oma töö juure. Igakord kui uksekell helahtus, löi ta rahutu pilgu poe poole. Ja ehk ta küll muidu alati karmesti jooksis ostjate ja raamatuvahe-tajate soove täitma, polnud tal nüüd seks silmanähtavasti suuremat lusti. Jokela pani tähele ta isesuguse oleku ja

inestas seda, kuid arvas, et poiss on ehk haige.

Kui Olli paar päeva hiljemini õhtul asjaõendusilt koju tuli, nägi ta värava lähedal Vilho kellegi poisiga vestlevat. Samal silmapilgul, mil Olli nähtavale ilmus, kadus võõras poiss värava võlvikäigu hämarusse. Kuid kevadõhtusel ehavalgel jõudis Olli teda siiski üsna selgesti näha. See oli Janne, siin polnud enam mingit kahtlust!

Kindlale teadmisele jõudnud, muutus Olli rahutus trotsiks. Pää püsti, keha sirge, astus ta kingsepa väiksesse kodusse. Nüüd ta ei viivitand enam oma otsuse teostamises. Ja teisel hommikul tahtis ta minna politseisse end üles andma. Ta ei tahtnud enam elada kauemini tagaetud metsloomana. Ta oli teind kuritöö ja tahtis kanda karistuse.

Rahulikul meelel heitis ta puhkama ja vaibus raskesse unne.

Hommikupoolt ööd ta ärkas võpatades. Tundus, nagu oleks keegi poes liikund. Ta tõusis istukile ja kuulatas erksal kõrval, kuid rahustus, sest polnud enam midagi kuulda. Aga uni talle siiski enam ei maitsnud. Ta tõusis pilgu aja pärast ja hakkas tasahiljukesi oma väikesi asju kokku pakkima. Tal tuli ju nüüd siit majast lahkuda, — võib olla igaveseks.

Ses töös tabas teda Jokela, kui ta kella kuue paiku tuli sukapöisil oma väikesest magamistoast.

„Nonoh, kas mõtled juba kolima hakata?“ küsis ta enam nalja kui tõe pärast, astudes poisist mööda poeruumi.

„Kolima küll,“ vastas Olli, ja siis, veel silmapilgu kõhelnud, lausus ta vaevalt kuuldaaval häälel: „Mul oleks meistrile midagi kõnelda.“

„Kõneleme siis,“ kostis meister, „aga las ma enne avan ukse. „Kuid mis see siis on!“ hüüatas ta ägedasti. „Uks on lahti!“

Olli jooksis poodi. Tõepoolest, uks oli lahti! Ta löi kiire pilgu riiuleile. Need olid kaunis tühjad.

„Siin on olnud varas!“ kisendas Jokela ja tormas rahasahtli juure. See oli tühi! Ei mingit kahtlust. Poes olid tõesti käind vargad.

Jokela vajus toolile istuma ja pühkis higi otsalt.

„Kas nüüd pole hull lahti,“ kurtis ta, „kuus paari kingi ära viidud. Ja raha ka ligi kolmsada marka. Kes need pörgulised ometi võisid olla?“

„Mina kuulsin küll nagu mingisugust liikumist,“ kogeles Olli. Ta oli enda pääle väga pahane, et ei läind kohe asja järele vaatama.

Teade sellest, et Jokelal olid käind vargad, lendas hämmastava kiirusega ringi teiste majaanikkude keskel. Jokela oli üldiselt lugupeetud isik, ja vargus isegi siin linnaagulis väga haruldane asi. Vilho ja Helanderi Mikk võistlesid omavahel, kumb ennem jõuab sellest politseile teatada, ja mõlemad pistsid jooksma politsei-jaoskonna poole. Neile oli sellane vargus kui päätükk põnevat röövliromaani.

Politsei saabus ja tegi üksikasjalise ülekuulamise. Kuid siiski ei saadud siin asjas rohkem selgust, kui seda, mis Olli teadis. Ta oli hommiku-poolt ööd kuulnud poest tasast astumist — muud midagi.

„Hm, hm,“ lausus paks politseinik tähtsalt näol, „see on ju väga salapärase lugu. Aga küll kohus asja välja uurib, mul pole siin enam midagi tegemist.“

Sääl avanes uks ja sisse astus Simolin — tähtsana, puhtana, lõug siledaks aetud, must saterkuub seljas, viisakas ja korralik päälääst jalatallani. Ta tervitas säälolilajaid ja küsis pidulikult häälel:

„Kes lugupeetud härradest on kingseppmeister Jokela?“

Jokela astus ette.

Simolin tervitas teda sügava kummardusega.

„Härra meister, raske kohustus on mind sundind tulema teie juure. Mu süda voolab verd, kuid ausa kodanikuna olen alati täitnud säädust, ja seepärast pean nüüdki valusal meelel tege-ma, mis mu kohus on.“

Jokela seisib küsimismärgina, politsei ja publik silmitsesid austusega käsutäitlikku kodanikku.

Simolin avas ukse ja hüüdis tänavale:

„Janne, tule sisse.“

„Janne astus sisse, puhas ja viisakas, suur pamp kaenlas. Simolin võttis pambu, laskis selle Jokela ette ja seda avades lausus murelikul häälel:

„Härra meister, kas need on teie?“

Jokela uuris kingi, mis veersid pambust põrandale.

„On küll minu,“ sõnas ta hämmastunult. „Kust härra need on saand ja kes need on varastand?“

Simolin õhkus raskelt, ta pilk otsis kedagi toas seisjate hulgast ja peatus viimaks Ollil.

„Vaene laps,“ sõnas ta, õiendades sõrme poisi poole. „Niikaugale siis oled juba eksind? Alati on olnud meil sinu pärast hoolt ja muret, kuid me poleks siiski uskund, et sa vargaks hakkad.“

Hämmastuse kahin käis läbi toa. Jokela pöördus kärmesti Olli poole.

„Tema,“ kogeles ta rõhutult, „ei, ei, seda ma ei usu. Ta on ausus ise.“

Simolin naeratas mõrudalt. „Halvasti tunnete teda siis, meister. Uskuge mind, õelamat nadikaela pole sel maapinnal veel enne elutsend.“

Olli astus kahvatuna ja välkuvail silmil oma süüdistaja ette. Siitsaadik oli ta olnud nagu pörutatud, nüüd puhkes ta vihaselt kõnelema.

„Te valetate, Simolin, arvate, et selkombel saate mind jälle oma võimu alla, kuid te eksite, ma ei alistu enam kunagi teie käskudele.“

Simolin raputas murelikult pääd.

„Õnnetu laps, kahetse oma pattu ja tunnista üles, siis võid andeks saada.“

Nüüd segas end politsei nende jutusse.

„Olge nii lahke ja jutustage, mis te vargusest teate, lausus ta otsustavalt.

Simolin õhkas jällegi raskesti:

„Pea kõnelema tõtt, kuigi see mulle on väga valus. See eksind poiss (ta näitas Ollile) on mu naise vennapoeg. Juba varakult jäi ta vaeslapseks, ja siis võtsin ta naise härdal palvel enda juure. Kuid pea märkas, et kasvatan ussi oma põues. Poiss oli kangekaelne, ebaaus ja laisk. Mu pehme-südamlik naine hellitas orvukest, ja see läks

sellest veel pahemaks. Viimaks, kui märkas, et poiss ikka õelamaks läheb, sain minagi karmiks ta vastu. Seda ta ei kannatand, ja ükskord, kui oli teind inetu tüki, jooksis ta minema. Alles nädal hiljemini, pärast pikki otsimisi sain kuulda, et ta pidavat olema siin Helsingis. Eile kohtas teda minu poeg Janne, ja ta lubaski tulla meile tagasi, sest et ta juba tööst oli tüdind. Kuid enne seda jõudis ta veel ära teha selle suure patu. Täna hommiku vara kuulsin oma poja kellegagi innukalt kõnelevat. Paar sõna äratas mu tähelepanu, tõusin nende toimingut vaatama. Mind nähes pani poiss kiiresti punuma. Kuid Janne kõneles mulle, et onupoeg oli saand meistrit kingiks kingad ja raha, ja oli käskind teda need ära peita. Arvasin kohe, kuidas asjalugu on, ja ruttasin täitma oma kohust. Kingad on siin ja siin — Simolin koukis taskust esile paki rahapabereid — siin on teie raha.“

Piinlik vaikus järgnes kingsepa jutustusele. Jokela seisis pilgu aega norus päi, nagu oleks see hämmastav paljastus ta maha murdunud. Kuid siis valdas teda äkiline vihahoog. Ta haaras Olli õlast kinni ja raputas teda ägedasti:

„Või siisugune lurjus sa olidki!“ hüüdis ta. „Sina silmakirjaline kaabakas. Oleksin pidand seda kohe arvama.“

Olli rabeles meistri käte vahelt lahti.

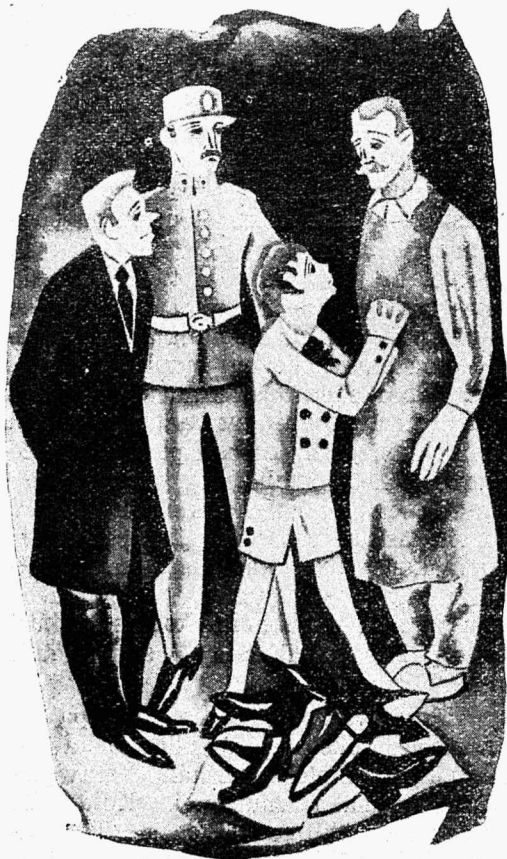
„Ärge uskuge teda, meister,“ palus ta hädaga ristas käsi. „Jumala pärast ärge uskuge. Iga sõna on vale. Ma ei ole puutund teie rahasse ega asjadesse. Olen alati olnud aus. Kas pole tõsi?“

Poisi häda liigutas meistri südant.

„See on tõsi,“ lausus ta rahulikult. „Aus oled sa tõepoolest olnud.“

„Ta valetab,“ jatkas Olli hädaliselt. „Ma ei ole ta naise vennapoeg. Olen Kuivumäe — —“ Olli kahtles. Kas ta nüüd tunnistas üles kõik, nende uudishimuliste inimeste kuuldes?

Simolin astus ta juure ja sosistas talle:

„ärge uskuge teda, meister...“

„Jajah, tunnista aga, kes sa oled, see, kes on tapnud, võib väga hästi ka varastada. Häbista oma vanemaid, kui tahad.“

Olli kahvatas. See on õigus, asi lähaks sellest veel pahemaks. Asjata oleks häbistand ta auväärt vanemate nime. Teda ei võind enam miski aidata. Kõik oli otsas.

Lootusetult vaatas ta enda ette. Ta oli kui kärbseke ämblikuvõrgus, abitu, kaitsetu.

Jokela silmitses teda põnevalt ja õhkas tasa. Näis tõesti, nagu oleks poiss süüdlane. Ta laskis käe Olli õla- ja sõnas madalal häälel:

„Olli, tunnista avalikult üles, ja ma annan sulle andeks. — Miks kogusid oma kraami täna hommikul kokku?“

Olli võpatas.

„Ma ei ole varastand,“ sõnas ta

kindlasti, „ma ei ole kunagi varastand.“ Ja ta kannatas silmi pilgutamata välja meistri uuriva pilgu.

Nüüd asus politseinik asja juure. Ta haaras Olli käsivarrest kinni ja sõnas karmilt:

„Marss politseisse. Küllap sääls asi selgub.“

Olli vaatas hädaliselt ringi. Kas keegi ei aidand teda? Ta heitis Jokele paluva pilgu. Selle häätahtlik, kortsuline nägu oli talle suletud. Selle hari-likult nii pehme ilme oli muutund kõvaks. Simolin ja Janne seisis siin silmakirjaliste süüdistajatena. Ükski nägu ei heldund ta hädast. Kõik olid kindlas usus, et ta oli varas.

„Mina ütlesin kohe, et see poiss on lurjus,“ sosistas kojamehe naine proua Laaksosele. See tõendas pääga. „Ma nägin kohe, et see oli seda õiget sorti,“ kostis ta. „Igavene vemm!“

„Oleks härra Soilagi siin, ta oli teistest targem, ehk oleks ta mõistnud paljastada Simolini alatuse,“ käis välguna Olli pääst läbi. Kuid ta oli läind maale õe juure.

„Käi edesi!“ käratas politseinik. Olli järgnes talle kui unes. Tänaval ta lõi veel viimse pilgu pudukauplusele. Selle aknal ta nägi kahvatu näo, mille kohkund ilme pani teda end unustama. Ta kiskus enda politseiniku käest lahti ja tormas noolenobedusel sisse.

„Hillevi, Hillevi!“ hüüdis ta, haartes kinni tütarlapse kõhnust, õrnust käsist. „See pole tõsi, usu mind.“

Tüdruk pööris ta poole oma suured hallid silmad.

„Ütled, et see pole tõsi?“ sai ta vaevalt sosistada.

Kuid sääls sööstis preili Anderson neid lahutama.

„Ära Hilevi juurest, sina hukkaläind poiss,“ hüüdis ta. „Mina kartsin sinust alati seda.“

Olli läks sõnakuulelikult tagasi ootava politseiniku juure. Kuid Hillevi tõusis aknale ja õiendas käed ta poole.

„Olli, ma usun sind,“ lausus ta selgel häälel.

Väravall seisis maja noorrahvas sõnatult vaatlemas Olli minekut. Heleena

nuttis tasa, Andi ja Mikk näisid kurvad. Olli noogutas neile pääga.

„Hüvasti,“ sõnas ta kindlal häälel, „ma ei ole varastand.“

Kuuldus hele karjatus. Emma oli kahvatuna seisnud teiste hulgas. Äkki sööstis ta politseiniku juure. Ta haaras tast kinni, peksis, hammustas ja nuttis peaaegu uludes.

„Ei tohi Ollit viia,“ hüüdis ta, „ei tohi! Olli on süütu, mina tean seda. Ei tohi, ei tohi!“

„Võtke ära see metskass,“ käratas politseinik vihaselt. „Kas sa põrguline lased lahti! Lõhud mu riided ära. Oota, ma pistan su pokri.“

Tüdruku ema jooksis kokkunnult teda rahustama. Tal oli suur tegemine, et teda taltsutada ja politseinikust lahutada. Kuid isegi teisele tänavale jõudnud, kuulis Olli Emma lohutamatu nuttu ja hüüdu:

„Ei tohi! Ei tohi!“

(Järgneb.)

M. Laarman

Tsellomängija

A. Laigo

Autoportree

K. Liiman

Park

Uue maailma avastuslugu.

Sven Hedin. Autori loaga tõlkind H. Valma.

Kui ta viimaks ometi pööris, kirjutas Kolumbus oma päevaraamatusse: „See vastutuul oli mulle väga meelt mööda, sest minu meeskond kartis juba, et siin meredel kunagi tuuli ei puhu, mis meid võiksid tagasi viia Hispaaniasse.“

Toscanelli kaardid rändasid admiraali ja Pinzoni vahel edasi-tagasi, ja juhid murdsid pead, missuguses ilma jaos nad küll juba olla võiksid ja kui palju maad peaks veel olema Ida-Aasia saartele. 25. septembril hüüdis Prizon „Pinta“ ahtertekilt*) Kolumbusele: „Maa paistab!“ Siis laskis ta ühes terve laevkonnaga põlvili, ja kastilia merekarud laulsid tänust ja liigutusest väriseva häälega: „Au olgu Jumalale kõrges!“ Esimest korda kõlas kristlik hümn Atlandi ookeani lainetel. „Santa Maria“ ja „Nina“ madrused ronisid taaklusse üles, silmasid ka maad ja hakkasid samuti seltsimeeste kombel kiidulaulu laulma.

Teisel hommikul oli aga palavalt-igatsetud maa jälle kadunud! Ainult merel lamav uduviir oli see olnud, õhu peegeldus ääretul vesitühikul.

Oktoobri alul arvas Kolumbus end juba Toscanelli kaartidel märgitud saartest mööda olevat: ta oli väga rahul, et ta mitte sunnitud polnud neil peatuma, vaid otseteed India maismaale võis sõita. India all mõisteti tol ajal tervet Ida-Aasiat.

7. okt. arvasid jälle kõik kolm laeva maad nägevat. Kõik purjed tõmmati üles, sest iga laevkond tahtis esimesena maale jõuda. Kõige ees sõitis „Niña“. Kui päike tõusis, tõmmati tema päämasti kastilia plagu, ja ahtertekilt kõlas kahuripauk. Päeva jooksul kadus maa aga jälle kaugeisse voogusse. Lõuna suunas lendas aga palju linde, mispärast Kolumbus käsu andis

kursi sinna võtta. „Meri oli, Jumal tänatud, nii vaikne, kui Sevilla juures jõel,“ kirjutas ta oma päevaraamatusse, „õhk oli nii soe ja mahe, kui Sevillas aprillikuul, ja lõhnas, et otse mõnu oli hingata.“

Jälle tulid ja läksid päevad ja ööd, näha polnud aga midagi muud kui vett ja laineid. Mitu korda andis meeskond rahulolematusest märku; tõusid nurnad. Kolumbus oskas aga kõiki vai-

Christophus Kolumbus.

gistada sellega, et ta neile meele tuletas suurt palka, mis neid sihilejõudmise puhul ootas. „Kõigist neist kaebusist pole neile mingit kasu,“ seisab tema päevaraamatus; „sest mina olen välja sõitnud, et Indiasse jõuda, ja purjetan ka nii kaua edesi, kunni Jumala abiga sinna jõuan.“

11. oktoobril ujus lainel üks puutüvi, mis näis olevat inimesist maha raiutud; varssi pääle seda oli meres näha

*) ahter — laeva tagumine osa.

Kolumbuse jumalagajätt kodumaal. De Bry järele 17. sajandist.

puuoks, millel marjad veel küljes. Mäherdune rahustus ja rõõm madrustele! Iga mees püüdis järjest valvel olla ja silmi pingutada, sest admiral oli sellele, kes kõige enne maad näeb, tasu määrand.

Vastu õhtut arvas Kolumbus nägavat tulekuma, just nagu oleks keegi madalal rannal tulelondiga käinud. Ja öösel oli üks „Pinta“ madrus valmis vanduma, et eespool olla maad märgata. Koristati siis kõik purjed ja oodati järgmist päeva.

Harilikult seisab selle omapärase ookeanireisi kirjelduses, et madrused määratuma kauguse üle, mis neid kodumaast lahutas, meelt heitmas olnud, mässu tõstnud ja admiralilt lubaduse välja pigistand, viibimata tagasi keerda, kui kolme päeva jooksul maad märgata ei ole. See pole aga muud kui tühi merimeeste jutt. Olgugi et nad araks läksid ja tihti nurisesid, oma juhisse oli neil siiski usaldust ja kuulasid ta sõna. Kolumbus jälle omalt poolt oskas nendega ümber käia, nende usaldust ja lootust alal hoida.

Viimaks ometi koitis see suur päev, mille kuulsus paistab üle kõikide aegade, ja mida nelisada aastat hiljemini suure pidulikkusega pühitseti.

Kui päike 12. oktoobril 1492. aastal silmapiiril merest kerkis, nägid his-

paanlased oma ees madalat, rohuga kaetud saart. Kolumbus nimetas selle „San Salvador“, õnnistegija auks, kes nad päästnud mere võimusest ja vangistusest.

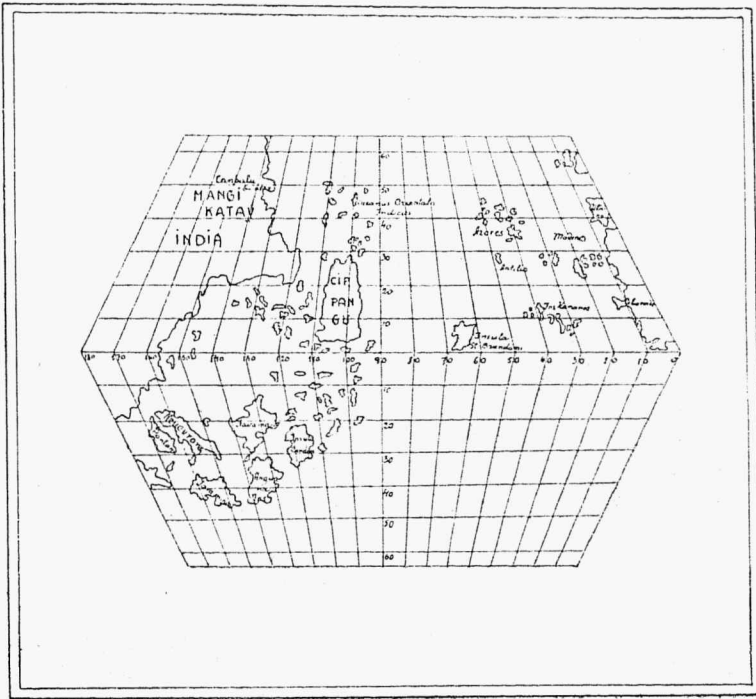
Kus kohal asus see saar? — Jaapanist põhja pool, ütles Toscanelli kaart ja Kolumbusel ega tema saatjail polnud vähematki aimu, et neid Jaapanist lahutab veel terve tundmatu hiiglamander ja maailma kõige suurem meri, Vaikne ookean! Väike saar, mida hispaanlased endi ees nägid, kuulus Bahama saarestikku ja nimetatakse nüüd Guanahani või Vatlingi saareks.

Kui mitte arvesse võtta norralaste muinasjutulist ameerikasõitu viissada aastat varem, siis on see saar esimene eurooplaste poolt nähtud ja vallutatud koht Uuest Ilmast.

Suure päeva algust pühitseti piduliku Te Deum'iga.*) Ohvitserid soovisid admiralile õnne, madrused heitsid end ta jalge ette, paludes andeks oma alalist rahulolematust ning nurinat.

Siis lasti suur paat alla, ja Kolumbus, kastiilia lipp käes, astus sisse; talle järgnesid vennad Pinzonid ristilipuga ja veel mõned saatemehed. Ilma et ise teaks astus Kolumbus sellega Ameerika pinnale, mida ta Indiaks pidas, ja

*) Katoliku kirikus tarvitusel olev Ambrosiuse tänulaul.

Florenzi teadusmehe Toscanelli kaart (aastast 1485).

Sel kaardil puudub loomulikult Ameerika ja Vaikne ookean ja Atlandi ookeani piirab ühelt poolt Euroopa, teiselt poolt Aasia idarand, mille kohta oli mõningaid teadmisi veneetsialase Marko Polo poolmuinasjutulisest reisist 13. sajandil. Kaart hindab maakera suurust tegelikust palju vähemaks ja see asjaolu julgustaski avastureid nagu Kolumbus, Magalhães ja teised tundmatuile merireisidele. Nad oleksid küll asja pidanud lootusetuks ja tolleaegseis oludes läbiviimatuks, kui nad oleksid tunnud maakera õige suuruse.

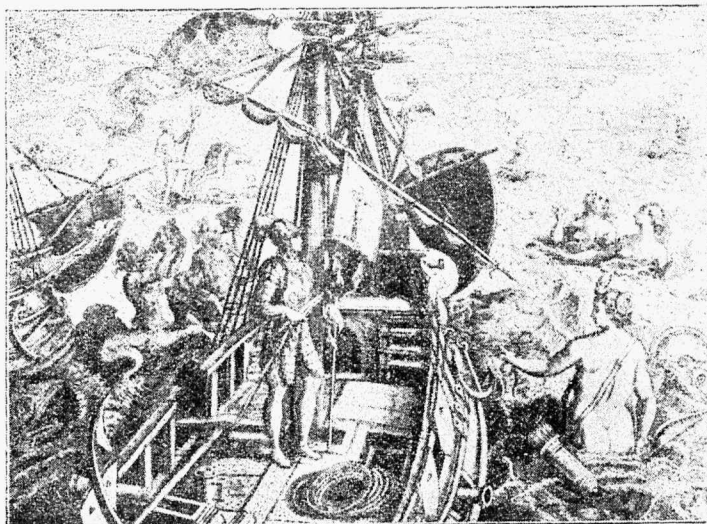
kuulutas „San Salvadori“ saare pühalikult kastiliala krooni omanduseks. Täheks, et saar nüüd seisab kristliku valitsuse all, püstitati rannal ühele künnel ristimärk.

Mida võisid küll pärismaalased mõtelda, kui nad nägid oma rannal kolme imelikku laeva ja neilt valgeid mehi maale tulevat! Alul hoidsid nad endid teatavas kauguses, aga klaaspärlide ja muude kingituste läbi võisid hispaanlased varssi nende usalduse. Kolumbus teadis ju oma kogemusest, kuidas portugallased Guinea ranna neegritega ümber käisid. Varssi hakkasid rannaelanikud ka omalt poolt kingitusi vastu tooma.

Juuksed olid neil pikad ja laused, mitte käharad, nagu neegritel; nende alasti keha oli punase ja valgega värvi-

tud. Sõjariistadeks olid neil ainult puupiigid. Rauda nad ei tunnud, küll aga kuld, ja seda just Kolumbus vajas, et türklasilt tagasi võita püha hauda. Riietamatud metsmehed kandsid ninas kuldseid rõngaid, ja kui hispaanlased märgikõne abil neilt küsisid, kust see kallis metall saadud, näitasid nad edela poole. — Kolumbus muidugi ei teadnud neid kuidagi teisiti nimetada kui india lasteks (sellest indiaanlased); seitse neist võttis ta Hispaaniasse viimiseks laevale, et nad seal „kõnelema õpiksid“ ja edespidiste reiside puhul võiksid olla tõlkideks.

Siis tüürisid avasturid teiste saarte poole, pidid säääl juures aga olema äärmiselt ettevaatlikud, sest igal pool uhisid lained üle kardetavate rahnude ja karide. Pärismaalaste näitamiste jä-

Allegooriline kujutus Kolumbuse sõitudest.
De Bry järel 17. sajandist.

rele pidi lõuna pool olema kaks suurt saart; teine neist pidi igatahes olema Jaapan (Cipangu)!

Kui siis Kolumbus Kuuba saarel maabudes kuulis ühest suurest Kami nimelisest vürstist, oli ta kindel, et see ongi mongoolia suur khaan, ja nüüd ei kahelnud ta enam põrmugi selles, et ta Ida-Aasia maismaale on jõudnud. Kohe saatis ta juudi tõlgi ja kaks pärismaalast suurkhaani üles otsima. Need otsisid väsimatult neli päeva pärismaalaste telgitaolistes onnides ringi, kuid mongolivürstist ei leidnud nad Kuuba saarel muidugi jälgegi.

Võõras rand sarnanes Siziilia rannikule ja näis ümbritsevat paradiisi.

Õilmeist ja viljadest laotus otse uimastavat lõhna, ja palmidelt, mis nagu jaanalinnu suled hõljusid kerges merituules, kõlas suurepärase linnulaul. Hispaanlased olid väga imestund, kui nad pärismaalasi nägid suitsetavat kokkukeerdud lehti, mida nad ise tabacos nimetasid. Nad ei võind aimagi, missuguseks rikkuse allikaks need lehed hiljemini sigari kujul pidid saama maale, aga ka missuguseks hävituseks väga paljude inimeste tervisele.

„Pinta“ juhatajale Pinzole näis ime-ranna avastus olevat pää põhjalikult segi ajand; ta põgenes oma laevaga teiste juurest, et omal käel kullamaad

otsida. Kolumbus purjetas selle pääle suurele Haiiti saarele ja võttis ka selle harilikul kombel kastiilia krooni omanduseks. Pärismaalased tulid talle igal pool imestusega ja alandlikult vastu, sest nad pidasid võõraid jumalate riigi saadikuiks.

Haiiti põhjarannal oli Kolumbusel just jõuluõhtul raske õnnetus. Üks harjumatu tüürimees lasi „Santa Maria“ joosta nii tugevasti liivapangale, et ta vrakiks*) muutus ja meeskond end „Niña“le pidi päästma. Laeval oleva kraami päästmisel olid pärismaalased häätahtlikult abiks, ilma et sääl juures nõõpnõelagi oleks varastand. „Niña“ oli aga terve meeskonna mahutamiseks liig väike. Kuidas nüüd Hispaaniasse tagasi minna? Kolumbus leidis ka siin nõu. Ta otsustas rannale asunduse rajada ja sinna nelikümmend meest maha jätta — kulda otsima. Seks ajaks kui ta Hispaaniast jälle tagasi jõuab, on neil kindiasti juba suur tonnitäis seda kallist metalli kokku korjatud, ja sellega võis juba kergesti Jerusalemma tagasi võita! Madrused olid ka valmis jääma, sest pärismaalased olid sõbralikud ja kliima hää. „Niña“l pääl ootas neid ju ainult vilets koeraelu ja võib

*) vrak — katkine, tarvitusele kõlbmatu laevakere.

olla, isegi võimalus väikese viletsa laevaga hukkuda!

Õeldud, tehtud! „Santa Maria“ ruudest ehitati üles väike hurtsik, piirati see müüri ja kraavidega, toimetati varustus ja toiduained ka kohale, ja kui kohalik päälük rahustuseks oli saand ühe särgi ja paari kindaid, hiivas Kolumbus „Niña“ pääl ankrud ja sõitis kodu poole.

Ta ei jõudnud veel kuigi kaugele, kui ka „Pinta“ silmapiirile ilmus. Pääle selle kui Kolumbus Pinzonile tema ärakargamise armulikult andeks annud, ühines ka tema „Niñaga“, ja nüüd läks reis jälle ühiselt üle Atlandi ookeani, aga seekord juba idapoole.

Kodumaa tänu.

Tagasisõit kujunes hoopis hädaohlikumaks kui tulek. 12. märtsil 1493 tõusis suur torm: kõik purjed tulid koristada, ja mõlemad laineist metsikult loobitud laevad kaotasid teine teise silmist. „Niña“ kõikus nii hirmsasti, et terve laevkond iga silmapilk surma ootas ja sellele juba valmistuski.

Ka Kolumbus ei lootnudki enam Euroopale oma avastusest teadet viia. Et see aga mitte ühes temaga laineisse ei mattuks, kirjutas ta oma reisist ja avastusist pergamendile ülevaatliku aruande; see tõmmati vahakattega üle ja paigutati kindlasse tonni, mis siis mässava mere hooleks usaldati. Ebausklikud madrused pidasid seda tormi vaigistuseks välja heidetud ohvriandeks, ja tagajärg näis neile andvat õiguse. Tuul ja meri rahustus, ja mõne päeva pärast jõudis „Niña“ õnnelikult Azooride lõunapoolsemale saarele. Siit läks sõit õnnelikult Tajo jõesuu sihis edesi kodurannale.

15. märtsil valitses Palose sadamalinna piiritu rõõm ja pidutuju: kirikukellad kõlasid ja elanikud ruttasid tihedais salkades alla kaile, *) sest sadamasse oli jõudnud maailma kõige kuulsam laev „Niña“ Kolumbusega. Sama päeva õhtul sõitis täies purjes sisse ka „Pinta“, aga tema vastuvõtt oli sootu teine. Oli juba teada, et Pinzon, kes Ko-

lumbust viimases suures tormis kindlasti hukkunuks pidas, terve avastuse tahtis kuulutada oma teeneks ja kõike au endale pärida. Ükski inimene aga ei teinud temast välja, ja mõne päeva pärast suri ta, vissionsi vihast ja kurvastusest.

Sevillas sai avastur kutse hispaania kuninga Ferdinandi ja kuninganna Isabella poolt, kes sel puhul viibisid Barcelonas. Reis läbi Hispaania kujunes talle suureks pidulikuks võidukäiguks, sest igas linnas olid korraldatud lugupeetamis- ja auavaldused. Hiilgavais rongikäiges saadeti teda läbi tänavate, kuna tema ees sammusid kuus kirjude sulgedega ehitud vaskpruuni „indialast“. Vaimustuse laineist kantud lendas Christophus Kolumbuse nimi maalt maale, oli ta ju Hispaaniale uusi maid kinkind ja uue, mõnusa meretee avand kaugesse Indiasse, päälegi just samal ajal, kui portugallased seda ümber Aafrika ranna hoolega otsisid. Barcelonas kinnitati talle pidulikult kõik tema aunimed ja eesõigused. Nüüd oli ta tõepoolest suuradmiral üle ookeani ja India asekuningas — nüüd seisis ta inimliku kuulsuse kõrgemal tipul.

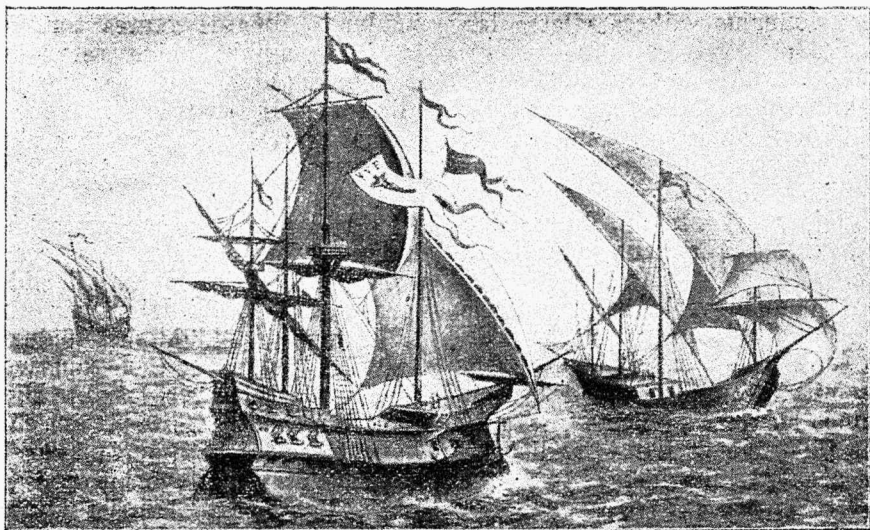
Kuid kaua ei kestnud see nii, varssi pööris asi halvema poole.

Teisele reisile läks Kolumbus juba seitsmeteistkümmne laevaga, avastas põhjapoolsed Antillid kuni Portorikoni ja kohtas sel puhul ka inimesesööjaid.

Kuubat pidas ta nüüd kindlasti Aasia mandriks ja oli veendund selles, et siit võiks kuivi jalu Hispaaniasse matkata, kui minna Marco Polo jälgedes. Asunduse Haiiti saarel leidis ta hävitatult; kõik nelikümmend meest olid pärismaalasist tapetud. Ta oma meeskonnas tekkis rahulolematus, ja ka pärismaalased hakkasid nüüd ägedasti võõraile sissetungijaile vastu panema. Kõigele lisaks tekkis kuulsuse kadestajaid kui seeni päale vihma, kes selleks kõik tegid, et kodumaal vale ja laimuga tema vastu koguda tumedaid kõuepilvi.

Kui ta päale teist reisi jälle Hispaanias maabus, et tervitatud teda enam endiselt rõõmuhõisega. Portugalis oli talle vahepääl tõusnud kardetav võistleja: Vasco da Gama oli üm-

*) kai — sadamaäär kuhu laevad kinnitatakse.

Kolumbuse kolm laeva.

ber Aafrika purjetades leidnud õige indiatee, ja sellest uuest kordaminekust jätkus seks puhuks Kolumbuse kangelas-teenete unustamiseks. Indias leiti määratumad rikkused, Kolumbusest avastatud saared olid aga seni Hispaaniale maksnud ainult raha, laeva ja inimelusid!

Raudse tahtejõuga võitis Kolumbus siiski kõik takistused ja sõitis kolmat korda oma vale-Indiasse. Seekord võttis ta lõunapoolsema kursi ja avastas Trinidad saare. Säälni pani ta tähele, et vesi saare ja praeguse Venezuela rannavahel oli mage ja järeldas sellest päris õieti, et siin mõni suur jõgi suubub. See jõgi on nimelt Orinoko Lõuna-Ameerika põhjarannal.

Vahepeäl oli Haiiti saarel hispaanlaste endi seas mäss lahti puhkenud, ja Kolumbuse kadestajad ning vaenlased saatsid kodumaale ta päale igasugu kaebusi. Hispaaniast saadeti seepääl asja lahendamiseks välja suurte õigustega volinik Francisco de Bobadilla, kellel aga midagi paremat teha polnud, kui kohe lasta admiral vangistada ja kettidesse kodumaale saata! Laeva kaptenile, kes ta sinna pidi viima, näis aga sääranne ümberkäimine kuulsa avasturiga siiski liig karm, ja ta tahtis teda vähemalt nii kauaks, kui ta tema laevas viibib, kettidest vabastada. Ko-

lumbus polnud aga sellega nõus; ta tahtis kettidesse edesi jääda ja neid kette eluea alal hoida „mälestuseks, kuidas talle teenete eest tasutud.“

Nii siis sammus hiljuti rahvahulka-dest kõrgekskiidetud ja austatud avastur kettides läbi Cadizi linna tänavate. Kuid see vaatepilt äratas rahva seas rahulolematust, ja kuninga õukonnas võeti teda jälle enam-vähem lahkesti vastu. Tal läks koguni korda läbi viia, et talle veel kord laevad varustati neljandaks reisiks, mis ta üheksateistkümnepäevaga üle ookeani juhtis. Kolumbusest avastatud saarte uus kuberner keelas aga talle maabumise, mille tõttu ta lääne poole edasi sõitis, kuni praeguse Hondurase rannani jõudis ja säälni Nicaragua ranna kaudu lõunapoolse, ise kindlas usus, et see on Malakka rand ja et kaugemal lõunas on tingimata läbisõit päris-Indiasse. Torimist aeti ta aga Jamaika saarele, kus ta pidi laskma oma laevad hädaga randa joosta. Üks tema truudest meestest sõudis säälni paadis neli päeva ja ööd üle avamere Haiiti saarele abi tooma.

Vahepeäl käis merehädaliste käsi halvasti. Pärismaalased keeldusid neile tarvilist abi andmast ja ähvardasid neid pääleegi, nii et Kolumbus seisukorra päästmiseks kavaluse pidi abiks võtma. Oli nimelt just kuuvarjutus tulemas; se-

Inimsööjate saar. Vanaaegne kujutus Kolumbuse teisest reisist.

da kasutas Kolumbus ja ütles pärismaalasile, et kui nad ta meestele abi ei anna, siis hispaanlaste jumal neilt isegi kuuvalguse ära võtab. Laanepoegade suureks hirmuks järgneski tema sõnadele varsi tegu: maakera vari nihkus ikka enam ja enam kuukettale! Siis ei aidanud saaremeestel muud, kui langesid suure nõia jalgele ja lubasid kõik, mida ta aga käsib.

Esiteks tegi Kolumbus nii, nagu tahaks ta asja veel enne veidi järele mõelda; siis aga laskis ta end nende palveist nähtavasti liigutada ning lubas neile kuuvalge jätta. Ja õige: maakera vari hakkas pikkamisi kuu pinnalt lahkuma, ja varsi säras see jälle endises hiilguses kui hõbedane kilp mustal taevapinnal.

Jamaikast kirjutas Kolumbus hispaania kuningale omapärase kirja. Ta kirjutab, öösel sosistanud talle üks saiaduslik hääl kõrvu: „Sina jõe, kes sa nii pikaldane ja kõhklev oled uskuma ja oma Jumalat teenima! Mis on ta Moosesele ja Taavetilegi rohkem teinud?... Sinule on ta kinkind India! Sinule anti võtmed ookeani väravaist, mis olid seni vägevate riividega suletud! Ja paljuil mail kuulati sinu sõna ning sinu nimi on omandanud kuulsuse kogu ristirahva seas.“ Ja siis jätkab ta täis kibedust: „Las need, kes alati ja

ikka kõike laitma ja laimama peavad, sääljuures aga ise ilusti soojalt kodus istuvad, küsida pääle: Miks oled sa seda või teist sel või tol puhul tegemata jätnud? Võin neile ainult soovida, et nad ise minu reisi kaasa oleksid teinud!“

Viimaks ometi sai ta Hispaaniast abi ja sõitis 1504. aastal jälle kodumaaale tagasi. Aga keegi ei hoolind temast enam! Oma varandustest jäi ta osalt ilma, samuti ka oma aunimedest. Tõrguti isegi tema kaaslasile nende saamata jäänd palka välja maksmast! Endised sõbrad ei tunnud teda enam.

Jooksjatõbi ja meelegaigus heitsid mehe Sevillass haigevoodile, ja üksinda, pettumusest ning kurvastusest murtud, suri ta aastal 1506 Valladolidis. Keegi ei pannud seda tähele; ükski tolle aja kroonik ei toond sõnumikku suure avasturi surmast. Vaikselt maeti ta Valladolidis; pärast viidi ta korus ühte Sevilla kloostrikirikusse. — Pool inimiga hiljemini viidi ta säält laeval Haiti saarele Santo Domingo linna. Säält võis nüüd Kolumbus 250 aastat rahunud puhata, kuni ta säält Kuuba saarele Habana (Havanna) linna pääkirikusse üle viidi. Kui aga Kuuba saar sai alluvaks Põhja-Ameerika ühriikidele, viisid hispaanlased oma suure avasturi kondid 1899. aastal endiga ühes kodumaaale. Nüüd on Sevilla pää-

kirikus Kolumbuse viimasele puhkepäigale ehitatud tore mälestusammas.

Kolumbus oli kõrge kasvu ja tugeva kehaehitusega mees, tedretähelise näo, kotka nina, helesiniste silmade ja punaste juustega, mis paljust mõtlemisest ja rohkeist muredest läksid juba varakult halliks. Kaaskodanikkude austus ja — väiklus nelja pika aastakümne jooksul mõjus tunduvalt tema iseloomu ja saatuse kujundamiseks. Ühed pidasid teda prohvetiks, pühaks meheks, teised aga jälle kavalaks juhtumisotsijaks, kes Toscanelli plaani varastand, et selle abil omale hankida au, rikkust ja võimu. Kui aga nüüd enam kui kolmekümne aasta eest pühitseti Ameerika avastuse neljasaja-aastast mälestuspäeva, sai Kolumbuse osaks täieline ja õiglane tunnustus: kogu maailm pühitses tema mälestust. Seda oli ta ka õigusega ära teenind, sest enam kui ükski teine vanema aja avastur on just tema veel sündimata põlvetele uusi elamiskohti ja -võimalusi avanud, tuntud maailma pinda määratult laiendand ja terve inimkonna ajaloo juhtind uutele teedele.

Kuidas aga sai Ameerika oma nime, mis sugugi meele ei tuleta ta avastajat? Juba kaks aastat enne Kolumbuse surma tõendas florenzlane Amerigo Vespucci, kes neljal reisil üle ookeani uus-

maid uurimas käinud, et siin mitte tegemist pole Aasiaga, mitte vana, senni tuntud maailmaga, vaid hoopis uue ilmaga. Selle põhjal tegi üks Saksa kooliõpetaja oma maateaduse õpperaamatu eeskõnes (1507) ettepaneku: „Et neljas ilmajagu on Amerigo Vespucci (Americus Vesputius) avastatud, siis ei näe ma mingit põhjust, mis keelas seda nimetamast avasturi järelle Amerigo või Ameerika.“ See ettepanek leidis üldise vastuvõtu, ja alles liig hilja taibati, et uue ilmajao õige nimi peaks olema Kolumbia.

Kiiresti järgnesid nüüd avastused üksteisele, ja Ameerika rannad said maa- ja merekaartidel pea meile tuntud kuju. Ainult ühe kõige suurepärasema reisi juures, mida ajalugu tunneb, peatume veel silmapilguks. Aastal 1519 purjetas portugallane Magalhães (Magellanes) Hispaania teenistuses viie laevaga Lõuna-Ameerika idaranna kaudu lõuna poole, avastades sääl juures väina, mis veel praegu kannab tema nime. Aga mis veel tähtsam: ta leidis seeläbi viimaks ometi läbisõidutee igatsetud Indiasse. Edesi purjetas ta üle määratu suure mere; ilmad olid aga soodsad, nii et ta laevu ükski torm et taband, seepärast nimetas ta selle mere „Vaikseks ookeaniks“. Pääle neljakuist sõitu avamerel, kus ekspediti-

Kolumbus kettides. De Bry järelle 17. sajandist

Veinivalmistamine Españolaal.

Haigeravitsemine.

ooni meeskond näljast ja haigustest sai palju kannatada, jõudsid kolm laeva viimaks ometi Filippiinide saartele. Sääal maabus Magalhães väikese salgaga, sai sääaljuures aga pärismaalaste pääletungimisel 27. aprillil 1521 aastal surma. Ainult üks laevadest, „Viktoria“ jõudis kodumaale tagasi; sellega oli see laev esimene, kes ümber maakera purjetas.

Järgmiste aastasadade jooksul asusid valged ikka kindlamini uuele ilmajaole. Indiaanlased tõrjuti ikka kaugemale

sisemaa tihnikuisse, ja Põhja-Ameerikas on nad juba peaaegu välja suuremas. Prantsuse ja pärast inglise ülemvalitsuse all arenesid just need Põhja-Ameerika osad kõige suuremale jõukusele ja võimule, mis hispaanlastest omal ajal kui vähemväärtuslikud põlatud, sest viimased ei mõelnud oma täitmatus rikusteihas mingit muud, kui ainult seda, kuidas kätte saada kulda ja muud kallist varandust randadelt ja saartelt, mis veel praegugi nimetatakse Lääne-Indiaks.

Leo Tolstoi.

Septembris pühitses kogu maailm vene suure kirjaniku ja mõtleja Leo Tolstoi saja-aastast sünnipäeva. Tolstoi on paljude romaanide ja filosoofiliste teoste autor ja ta tähendus ulatub kaugemale väljapoole vene kirjanduse ja keele piirest. Tolstoi oli suur rahu ja

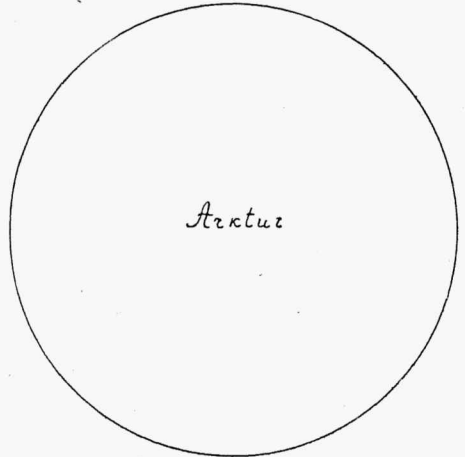
inimsuse apostel, kes manitses inimesi vendlusele, rahule, lihtsusele. Ses „Noorusmaa“ numbris avaldatud „Kui palju vajab inimene maad“ on Tolstoi tüübiline muinasjutulaadiline lugu, kus avaneb inimlikkude püüete tühjus ja mõttetetus.

Loodusesõbra nurk.

Tähistaevas viinakuus.

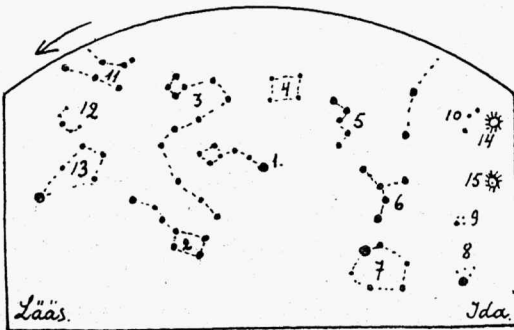
Tähistaevas viinakuus. Pimedad sügisõhtud on väga soodsad tähtede vaatlemiseks. Läänepoolses taevas paistavad veel suvetähtkujud — Herkules, Põhja-kroon, Karjane (Bootes). Viimases särab punakas Arktur — esimese suuruse täht, mis Päikesest suurem 30.000 korda! Täheteadlased arvavad, et Arktur on väga „vana“ täht, ja seepärast „jaheadam“ kui Päike. Siiski olevat Arkturi pind 4.000° tuline. (Päikesel aga 7.000°). Kui Arktur seisaks meie Päikesekohal, paistaks ta meile tulikerana, mille läbimõõt oleks 30 korda suurem Päikesel läbimõõdust. See oleks nii suur ketas, mille alumine äär Päikesel kõige madalama seisul ajal talvel ulatuks ka keskpäeval peaaegu vaatepiirini. Tõelikult aga seisab Arktur meist nii kaugel, et kui ta ootamata kustuks, siis märkaksime seda alles 40 aasta pärast. Ja ometi tungib valgusekiir edesi 300.000 klm sekundis.

Vanad kreeklased nägid tähtkujudes väga mitmesuguseid elavaid kujusid, millest nad räägivad oma muinaslugudes. Karjase kohta on teada järgmine lugu: Bootes oli maaviljakuse-

Päikesel läbimõõt on 1,4 miljonit klm, Arkturi oma 45 milj. klm. Päikesel kaugus on maakerast 150 milj. klm, Arkturi kaugus — 380 biljonit klm (380 kaheteistkümne nulliga).

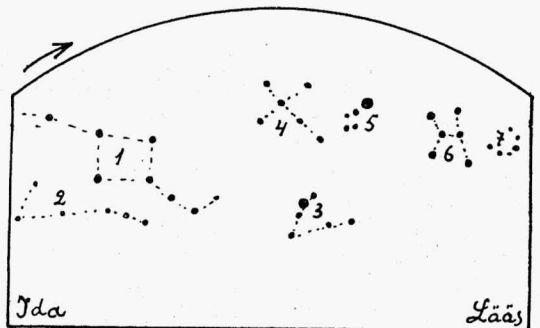
jumalanna Demetra ja kangelase Jasioni poeg. Teda peeti adra leiutajaks, ja selle teenuse jäädvustamiseks viidi ta taevasse, kuhu talle ase anti oma leiutise — adra kõrval (meie suur Vancker). Selle loo mõte on muidugi selge: esimese maaharimise riista leiutamine oli nii suure tähtsusega inimsoo elus, et vääriskandmist.

Sügistaevas: vaade põhja.

Õhtul k. 20—21.

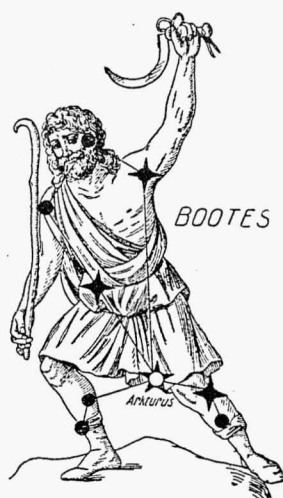
1. Põhjanael, 2. Suur Vancker, 3. Draakon, 4. Toefeus, 5. Kassiopeija, 6. Perseus, 7. Veomees (Kapella), 8. Sõnn (Aldebaran), 9. Sõel, 10. Jäär, 11. Herkules, 12. Põhja kroon, 13. Karjane (Arktur), 14. Jupiter, 15. Mars.

Sügistaevas: vaade lõunasse.

Õhtul k. 20—21.

1. Pegasus, 2. Ralad, 3. Kotkas, 4. Luik, 5. Lüüra (Veega), 6. Herkules, 7. Põhja kroon.

Karjase (Bootesi) tähtkuju Bode täheatlasest.

Idapoolne taevas muutub viinakuus juba talviseks. Sääl paistavad Andromeda, Perseus, Veomees, hiljemini ka Sõnn, Kaksikud.

Kinnistähtede keskel särab toredasti idapoolses taevas Jupiter. Pärast k. 9 (kuu lõpus k. 8) ilmub idas ka punakas Mars. Öhtutaevas, madalal edelas hakkab paistma Ehatäht — Veenus. Kõiki neid tähtkujusid, tähti ja planeete üles otsida aitab siinjuures olev kaardike.

Lühikesi teateid.

Kuld meres. Uuemad uurimused merevee kohta on näidand, et kulda meres on hoopis vähe: 250.000 liitri vee kohta ainult $\frac{1}{1000}$ gr (1 milligramm). See on nii väike hulk, et tuleks läbi töötada 10 vagunit (tsisterni) vett, et säält saada kulda 1 krooni väärtuses. Seepärast ei ole mingit tegelikku tähtsust kavatsustes saada kulda mereveest.

Uusi planeete. Viimases „Noorusmaa“ numbris teatasime, et on leitud veel üks kauge päikesepere liige — planeet O. Teatavasti aga liigub ümber päikese Marsi ja Jupiteri teekondade (orbiitide) vahel suur hulk hoopis väikesi taevakehasid — väikesi planeete. 1927. a. on neid uuesti leitud 103 tükki. Kokku on neid teada üle 1.000, ja kõige suuremad neist on läbimõõdus umbes 500 klm; pisemate läbimõõt aga ei ületa 30 klm.

Happekiht inimese kehal. Inimese nahk on päält ikka hapu. Happe kogunemine nahale on seletatav higi auramisega naha pinnalt, kusjuures hape nahale jääb. See „happekuub“ on hääks kaitseks haiguste idude nahasse tungimise vastu. Kange higistamine uhab happe maha; siis on haiguste idudel hõlpsam pääseda.

Vereringvoolu 300-a. „juubel“. Tänapäev teab iga inimene, et veri voolab meie kehas ringi — süda-

mest tuiksooni mööda kehasse ja säält tõmbsooni kaudu tagasi südamesse. Samal viisil teeb veri väikese ringi läbi kopsude, kus ta varustub hapnikuga. See nii harilik arusaamine meie südame tegevusest aga oli uskumatu, kui selle arvamise avaldas inglise arst William Harvey 300 aastat tagasi, s. o. 1628. a. Enne seda valitses arstide keskel mõte, et maks valmistab toidust niipalju verd, kui seda tarvis kehale ja et keha verd endasse imeb, nii et veri kehast südamesse tagasi ei tule. Vereringvoolust ei olnud kellelgi aimust, senni kui Hervey tähele pani, et juba 1.00 südamelööki rohkem verd saadab, kui seda kehas üldse olemas. Sellest järeldaski Harvey, et süda pumpab verd vahetpidamata kehasse, kust veri uuesti südamesse vooiab, et alata säält jälle uut teekonda kehasse.

Mälestuspäivi viinakuus.

10. X. 1861. a. sündis Fritjof Nansen, põhjanaba uurija.

21. X. 1833. a. sündis Alfred Nobel, keemik ja tema nimelise kapitali asutaja teaduse ja kunsti edendamiseks.

17. X. 1757. a. suri René Réaumur, loodusteadlane, soojamõõtja leiutaja.

25. X. 1827. a. suri Marc Pierre Berthelot, prantsuse keemik.

Loodusesõbra kirjakast.

Järgmises „Noorusmaa“ numbris avatakse loodusesõbra kirjakast. Senni on toimetus püüdnud virgutada noorusmaalasi loodusevaatluste küsimustega ja ülesannetega „Loodusesõbra nurgas“. Kuid kel on huvi loodusele vastu, sel leidub ka alati küsimusi, millele ta tahaks saada selget vastust. Niisugused küsimused tulebki saata „Noorusmaa“ loodusesõbra kirjakasti. Küsimuste saatja peab alla kir-

jutama oma nime, kuid kirjasaatja otustada jääb, kas ta soovib avaldada oma nime või tahab kasutada mõnd varjunime. Küsimusile antakse vastused alles järjekorras, nagu nad toimetusse jõudnud. Arusaadavalt vastab loodusesõbra nurga toimetus ainult küsimusile, mis puudutavad loodusele ja -nähtusi. Oatame noorusmaalasilt rohkesti huvitavaid küsimusi.

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Künnlaleek peab enda alalhoidmiseks kulutama osa oma soojust rasva sulatamiseks, mis tahti mööda üles tõuseb. Muidugi kulub selleks seda rohkem soojust, mida külmem ümbritsev õhk. Kas ei või juhtuda, et väga külmas ruumis (näitek: — 250°) leek selle tõttu kustub, et ta ei suuda küllalt rasva sulatada?

2. Vaadelda kiiresti sõitvat autot või raudteerongi binokli ehk silmaklaa-

si abil. Kas liigub auto või binoklis näivalt kiiremini või aeglasemalt, kui vaadeldes palja silmaga? Kas ongi juhtu, kus näiv liikumise kiirus binoklis ei muutu?

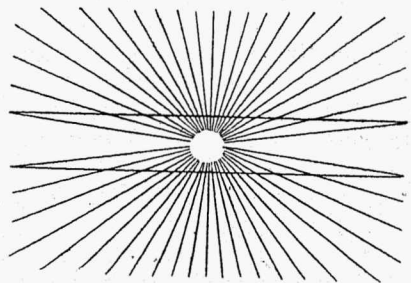
3. Mitu noort rukkitaime ligikaudu kasvab ühel tiinul?

Lahendused saata 20. viinakuu päevaks. Õigete lahenduste eest määratakse auhinnaks binokkel (silma-
klaas).

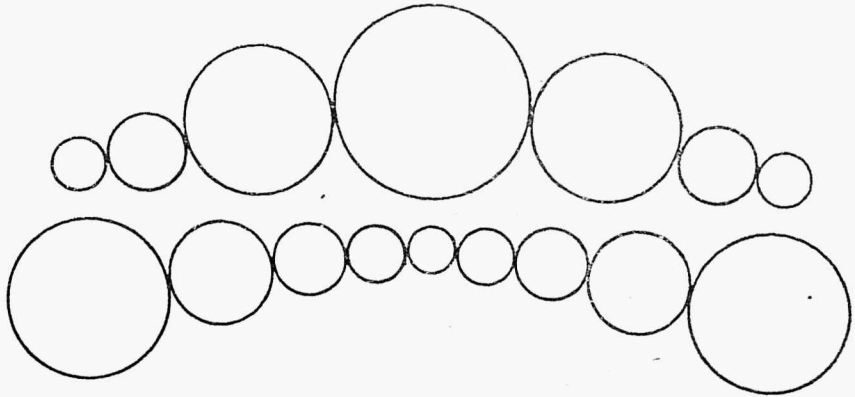
Silmapettused.

Silm on värv, mille kaudu pääsevad meie teadvusse pildid ja kujutlused välisilmast. Neid pilte täiendavad ka teised meeled: kuulmine, kompimis-meel nahas, haistmine, maitsmine, kuid siiski on kõige suurema tähtsusega nägemine. Oleme veendunud, et näeme asju niisugustena, nagu nad seisavad meie silmi ees. Kuid ometi pole see nii: silm ei anna kaugeltki tõetruult kujutlusi välisilmast. Noorusmaalaste ülesandeks ongi leida siinjuures olevail joonistel „silmapettused“ ja ka seletada, millest need tulévad. Paremad seletused avaldatakse „Noorus-

maas.“ Seletuste saatmise tähtaeg on 20. oktoober s. a.

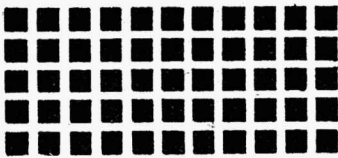
Joon. 1.

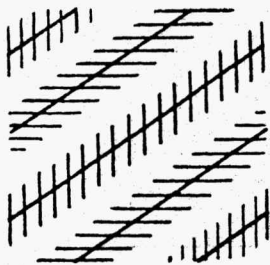
Joon. 2.

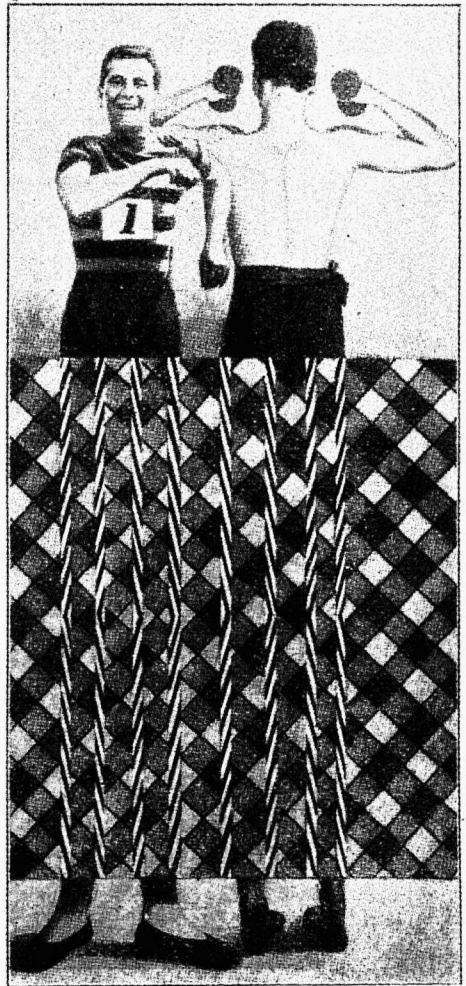
Joon. 3.

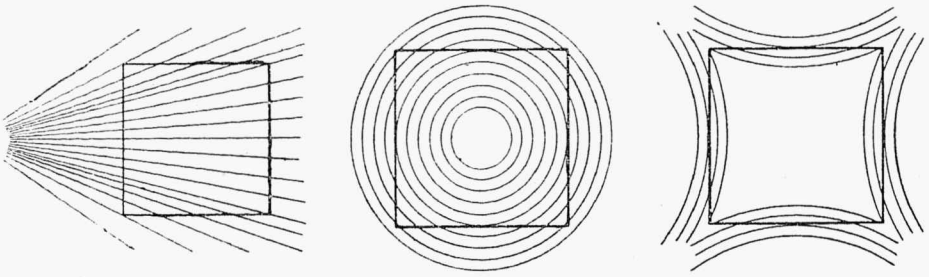
Joon. 4.

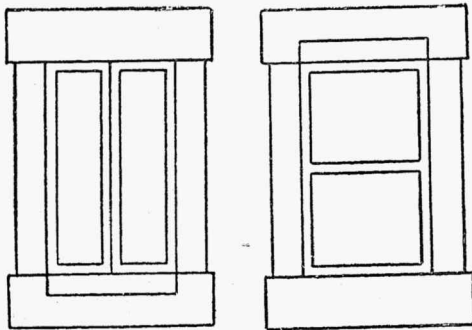
Joon. 5.

Joon. 6.

Joon. 7.

Joon. 8.

Joon. 9.

Male.

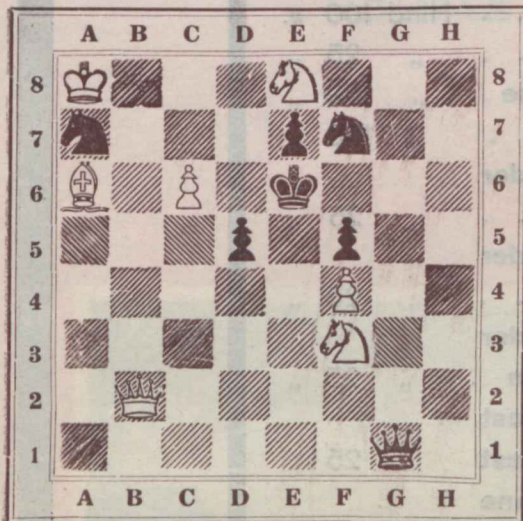
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 34.

Kokku säädnud Karl Karu (Tallinnas).

„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Ka8, Lb2, Oa6, Re8 ja f3, Ec6 ja f4.

Mustad: Ke6, Lg1, Ra7 ja f7, Ed5, e7 ja f5.

Valged algavad ja annavad matt k a h e sam-
muga.

Lahenduse eest k a k s punkti.

Lahendusi palutakse saata: Tallinn, Narva
mnt. 26, krt. 6, A. Burmeister.

K. Tischler'i ülesande nr. 31 lahendus.

1. La6 — c8(!), Ke2: d3,

2. Lc8 — c4 annab matt.

1. (La6 — c8), Ke2 — f3,

2. Lc8 — g4 annab matt.

1. (La6 — c8), Ke2 — d1,

2. Oh3 — g4 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: Evald Karp, Otto
Glaser ja V. Mikenas (Tallinnast), Robert Keres
(Tartust), Paul Maivel (Keinast), Romuald Mar-
tinson (Valgast), Peter Karp (Hagudist), Martin
Villemson (Pärnust).

Kabe.

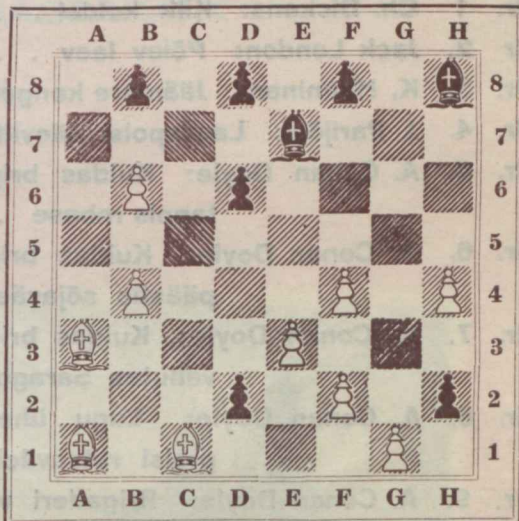
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 14.

Kokku säädnud A. Määrits (Rõngus).

„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kabe d a1, a3 ja c1, lihtkivid b4,
b6, e3, f2, f4, g1 ja h4.

Mustad: Kabe d e7 ja h8, lihtkivid b8, d2,
d6, d8, f8 ja h2.

Valged algavad ja kinnistavad 2 musta liht-
kivi.

Lahenduse eest k a k s punkti.

Lahendusi palutakse saata: Tallinn, Narva
mnt. 26, krt. 6, A. Burmeister.

R. Ollino lõpumängu nr. 20 lahendus.

1. Ke5 — d6, c7: e5,

2. d4: f6: h4, Kh8: a1,

3. c1 — b2, Ka1: c3: e1,

4. g1 — f2, Ke1: g3,

5. h4: f2, d8 — c7,

6. f2 — e3 ja võidab.

Õiged lahendused saatsid: Georg Pärnpuu,
B. Kärner ja Evald Karp (Tallinnast), Paul Mai-
vel (Keinast), Robert Keres (Tartust), Peter Karp
(Hagudist), E. Lagsdin (Riiast).

ÜHELGI NOOREL EI TOHI PUUDUDA NOORUSMAA HÄÄD RAAMATUD

NOORUSMAA JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1	Ch. Dickens: Kilk koldel	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: Põlev laev	" 25 "
Nr. 3.	K. Hänninen: Jäämere kangelane .	" 100 "
Nr. 4.	J. Parijõgi: Laevapoisid päevilt . .	" 100 "
Nr. 5.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader tappis rebase	" 25 "
Nr. 6.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader päästis sõjaväe	" 25 "
Nr. 7.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader vallutas Saragossa	" 25 "
Nr. 8.	A. Conan Doyle: Lugu üheksast preisi ratsaväelasest	" 25 "
Nr. 9.	A. Conan Doyle: Brigaderi viimne seiklus	" 25 "
Nr. 10.	Anna Brigader: Pöialpoiss	" 50 "
Nr. 11.	Jack London: Pagan Otoo	" 25 "

NOORUSMAA ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1	M. Laarman: Tizian	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: Rembrandt	" 25 "
Nr. 3.	E. Martinson: Beethoven. , . . .	" 50 "

NOORUSMAA ILMUB ÜKS KORD KUUS

Tellimishind aastas 2 kr. 50 s., pool-
aastas 1 kr. 25 s., üksiknumber 25 s.